

RAPORT OPRACOWANY W RAMACH PROJEKTU „OPTIMALIZACJA DOSTĘPU PRACOWNIKÓW
DPU - UDSC DO INFORMACJI O KRAJACH POCHODZENIA” WSPÓLFINANSOWANEGO ZE
ŚRODKÓW EUROPEJSKIEGO FUNDUSZU NA RZECZ UCHODźCÓW

MEDIA FEDERACJI ROSYJSKIEJ

JADWIGA ROGOŹA

Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia UDSC

CZERWIEC 2015

Zastrzeżenie

Niniejszy raport tematyczny jest dokumentem jawnym, a opracowany został w ramach projektu „Optymalizacja Dostępu Pracowników DPU – UdSC do Informacji o Krajach Pochodzenia”, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu na rzecz Uchodźców.

W ramach wspomnianego projektu, WIKP UdSC zamawia u ekspertów zewnętrznych opracowania, które stanowią pogłębioną analizę wybranych problemów/zagadnień, pojawiających się w procedurach uchodźczych/azytowych. Informacje znajdujące się w ww. raportach tematycznych pochodzą w większości z publicznie dostępnych źródeł, takich jak: opracowania organizacji międzynarodowych, rządowych i pozarządowych, artykuły prasowe i/lub materiały internetowe. Czasem oparte są także na własnych spostrzeżeniach, doświadczeniach i badaniach terenowych ich autorów.

Wszystkie informacje zawarte w niniejszym raporcie zostały zebrane i opracowane z największą starannością. Jednakże nie można wykluczyć, że niektóre dane, a nawet ogólny obraz prezentowanej w nim sytuacji, są nieaktualne, niekompletne lub nieścisłe. Dlatego też nie może on być traktowany, jako jedyny i niepodważalny punkt odniesienia, na podstawie którego podejmowane są decyzje, co do nadania bądź odmowy nadania statusu uchodźcy lub innych form ochrony międzynarodowej.

Niniejszy raport nie jest także i nie powinien być uważany za jakąkolwiek deklarację polityczną jego autorów czy polskich władz.

KOREKTA TEKSTU

Iwona Grudziąż, Kamil Jarnicki

OPRACOWANIE GRAFICZNE

Kamil Jarnicki

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
ROZDZIAŁ I	7
Media w Rosji – aspekty prawne	7
Prawo a praktyka	11
Media a władza	13
Główni potentaci na rynku medialnym w ostatnich latach	17
Rozwój Internetu – nowa jakość i nowe wyzwanie dla władz	19
Media regionalne	21
ROZDZIAŁ II	25
PRASA	25
Wykaz najważniejszych tytułów prasowych:	25
ROZDZIAŁ III	35
TELEWIZJA I RADIO	35
Wykaz najważniejszych stacji telewizyjnych:	35
Wykaz najważniejszych stacji radiowych:	39
ROZDZIAŁ IV	43
PORTALE INTERNETOWE	43
Najważniejsze wyszukiwarki i serwisy internetowe	43
Najważniejsze portale informacyjne i analityczne	45
ROZDZIAŁ V	53
OPINIOTWÓRCZE ŹRÓDŁA	53
ROZDZIAŁ VI	55
ROSYJSKIE MEDIA – PERSPEKTYWY	55
Wzrost represyjności polityki a sytuacja mediów	55
Wpływ problemów ekonomicznych	57

Media Federacji Rosyjskiej

Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia UdSC, czerwiec 2015

WSTĘP

W systemach demokratycznych media określane są mianem „czwartej władzy” – instytucji społecznej pełniącej funkcję kontrolną wobec pozostałych gałęzi władz: władzy wykonawczej, ustawodawczej i sądowniczej, a także wobec sfery społecznej. Niezależność mediów i poszanowanie wolności słowa z reguły są zapisane w konstytucjach większości państw na świecie. W praktyce sytuacja mediów w krajach niezaliczanych do demokracji odbiega od deklarowanej. W przypadku Federacji Rosyjskiej można zaobserwować wyraźny kontrast między deklaracjami konstytucyjnymi i legislacyjnymi, gwarantującymi wolność słowa i zakazującymi cenzury, a rzeczywistą sytuacją i statusem mediów.

W systemie rosyjskim mamy do czynienia z głęboką ingerencją państwa lub podmiotów gospodarczych w funkcjonowanie mediów. Jednocześnie, istnieje zasadnicza różnica między skalą i charakterem tej ingerencji w latach 90., w okresie rządów Borysa Jelcyna i silnych wpływów oligarchów, oraz pod rządami Władimira Putina. Główna różnica to istniejący za Jelcyna pluralizm na rynku medialnym, który był odbiciem pluralizmu polityczno-biznesowego. Główne media były kontrolowane przez imperia biznesowe, jednak fakt istnienia co najmniej kilku wpływowych imperiów biznesowych sprawiał, iż kontrolowane przez nie media prezentowały różne punkty widzenia, a odbiorca miał wybór. Mimo to należy skonstatować, iż przez cały okres poradziecki, wiele mediów, w szczególności te najpopularniejsze (telewizja), zamiast pełnić rolę instytucji społeczeństwa obywatelskiego, stały się orężem politycznym, wykorzystywanym przez władze i inwestorów do uzasadniania i wspierania swojej polityki oraz do uderzania w oponentów, zarówno rodzimych, jak i zagranicznych.

Instrumentalna rola mediów jest najmocniej widoczna w ostatnim roku, po rozpoczęciu konfliktu rosyjsko-ukraińskiego, w ramach którego działaniom militarnym towarzyszyła szeroko zakrojona wojna informacyjna, którą Rosją prowadziła wobec Ukrainy i Zachodu. Konflikt zbrojny na Ukrainie zintensyfikował toczące się już wcześniej procesy upolityczniania mediów i podporządkowywania władzom pojawiających się niezależnych mediów bądź komentatorów w Internecie. Władze przyspieszyły działania legislacyjne, które miały uderzać w niezależne media i blogerów, a także zastosowały liczne narzędzia nieformalnej presji na redakcje, poszczególnych dziennikarzy i blogerów, co miało

ograniczać treści krytyczne wobec reżimu w sferze publicznej. W ostatnich 2 latach doszło do przejęcia kontroli nad kilkoma wpływowymi mediami internetowymi i stworzono fundamenty pod przejęcie tej kontroli nad kolejnymi (szerzej – patrz Rozdział I). Władze podjęły też działania na rzecz „uporządkowania” sfery, która dotąd praktycznie nie podlegała skutecznej kontroli – Internetu. Dodatkowo, budując i skutecznie narzucając imperialną i antyzachodnią narrację po aneksji Krymu, Kreml znacznie zawęził granice dopuszczalnego dyskursu medialnego, dotyczącego nie tylko polityki zagranicznej Rosji, lecz także jej modelu rozwoju, układu wewnętrznego oraz wolności słowa. Sprawia to, iż w dzisiejszej Rosji media znajdują się pod niezwykle silną presją, a granice ich wolności dziennikarskiej są ściśle określone przez państwową narrację. Doprowadziło to do ograniczenia pluralizmu informacyjnego, w tym także w Internecie oraz do emigracji wielu znanych dziennikarzy bądź zmiany przez nich zawodu. Tym samym media stały się jedną z widocznych ofiar trzeciej kadencji prezydenckiej Władimira Putina – okresu nasilających się tendencji autorytarnych i imperialnej polityki zagranicznej.

ROZDZIAŁ I

Media w Rosji – aspekty prawne

W ustawodawstwie rosyjskim istnieje wiele aktów prawnych, bezpośrednio lub pośrednio regulujących działalność mediów i dziennikarzy w Rosji – jak podsumowując prawnicy, jest ich około ośmiuset. Niniejszy raport przedstawia wybrane, najważniejsze akty i regulacje, stosowane w sferze mediów.

Rosyjska konstytucja, uchwalona w 1993 r., zawiera zarys fundamentalnych zasad regulujących sferę wolności słowa i mediów. Zapisy dotyczące mediów znalazły się w **artykule 29** Konstytucji:

p. 1. Każdemu gwarantuje się wolność myśli i słowa.

p. 3. Nikt nie może być zmuszany do ujawniania swoich opinii i przekonań albo do wyrzeczenia się ich.

p. 4. Każdy ma prawo do swobodnego poszukiwania, uzyskiwania, przekazywania, tworzenia i rozpowszechniania informacji w dowolny, zgodny z prawem, sposób. Wykaz informacji stanowiących tajemnicę państwową określa ustawa federalna.

p. 5. Gwarantuje się wolność środków masowego przekazu. Cenzura jest zabroniona¹.

Najważniejszymi ustawami regulującymi sferę medialną w Rosji są:

Ustawa „O środkach masowego przekazu” (przyjęta 27.12.1991 r.) – główna ustawa medialna, wprowadzona w procesie demontażu radzieckiego prawa. Ustawa niewielkimi zmianami obowiązuje do dziś.

Ustawa wprowadziła definicję podstawowych pojęć (m.in. środków masowego przekazu) i zasady regulacji ich działalności. Sprecyzowała też tryb rejestracji środków przekazu, której

---

¹ Konstytucja Rosji. Tłum. Andrzej Kubik. Warszawa, Wydawnictwo Sejmowe, 2000.

dokonyuje rządowy organ – Federalna służba łączności, technologii informacyjnych i komunikacji masowych (Roskomnadzor). Rejestracji podlegają tytuły prasowe mające powyżej 1 tys. egz. oraz programy telewizyjne i radiowe, których zasięg nadawania wykracza poza zamknięte terytorium urzędu państwowego, uczelni bądź przedsiębiorstwa przemysłowego. Media regionalne przechodzą proces rejestracji w agendach regionalnych Roskomnadzoru. Na dzień dzisiejszy (15.12.2014) w Rosji istnieje 87.049 zarejestrowanych środków przekazu.

W rosyjskim ustawodawstwie media internetowe nie zostały w jednoznaczny sposób zaliczone w poczet „środków masowego przekazu”, a żadna ustawa nie podaje ustawowej definicji „strony internetowej”. Traktowanie mediów internetowych jako „środków masowego przekazu” odbywa się raczej na poziomie dorozumianym. Mogą się one dobrowolnie rejestrować zyskując status „środka masowego przekazu” – rejestracja daje im prawa pełnoprawnego medium, m.in. ochronę sądową (doprowadzić do zamknięcia tytułu może jedynie właściciel lub sąd), możliwość wystosowywania zapytań do urzędników i instytucji państwowych i społecznych, możliwość akredytacji na ważne spotkania i konferencje i szereg innych. Praktycznie wszystkie duże internetowe portale informacyjne uzyskały rejestrację w Roskomnadzorze.

Kolejnymi regulacjami, stosowanymi wobec mediów i dziennikarzy, są art. 152 kodeksu cywilnego dotyczący naruszenia dóbr osobistych, w tym honoru, godności i dobrego imienia oraz dwa artykuły kodeksu karnego – art. 129 (oszczerstwo) i art. 130 (znieważenie). Jednym z niedawnych przykładów użycia tych zapisów wobec dziennikarzy były 2 sprawy wytoczone w 2014 r. przez szefa państwowej Rosniefti Igora Sieczina miesięcznikowi Forbes oraz dziennikowi Wiedomosti, w których Sieczin uznawał opinię, iż „ma on decydujący wpływ na decyzje państwa w sferze energetycznej” za krzywdzące dla jego reputacji. W obu sprawach sądy uznały racje Sieczina.

Kolejnym zapisem, któremu podlegają środki masowego przekazu, jest rozdział 70 kodeksu cywilnego, dotyczący praw autorskich, oraz art. 146 kodeksu karnego (naruszenie praw autorskich i praw pokrewnych). Do regulacji funkcjonowania mediów zastosowanie ma wiele innych ustaw federalnych i regulacji, wśród nich: Kodeks Pracy Federacji Rosyjskiej, ustawa "O reklamie" (2006), ustawa "O przeciwdziałaniu działalności ekstremistycznej" (2002), uchwała rządu FR "O obowiązkowych egzemplarzach wydawnictw " (2002) i wiele innych.

Podczas kampanii wyborczych i wyborów media podlegają zapisom ustaw wyborczych – ustawy „O podstawowych gwarancjach praw wyborczych obywateli FR” (2002) oraz ustawy „O wyborach prezydenta FR” (2003) i „O wyborach deputowanych Dumy Państwowej” (2005). Poza kwestiami ustawowymi, przez samych dziennikarzy został przyjęty „Kodeks etyki profesjonalnej rosyjskiego dziennikarza”, zatwierdzony podczas Kongresu Dziennikarzy Rosji w 1994 r.

Z kolei jednym z istotnych, lecz praktycznie martwych przepisów, pozostaje art. 144 kodeksu karnego, wprowadzający od kary za utrudnianie legalnych czynności zawodowych dziennikarzy. Zakaz ten dotyczy zarówno zmuszania dziennikarza do rozpowszechniania określonych informacji, jak i uniemożliwienia mu rozpowszechniania informacji.

W ostatnich latach zostało przyjętych kilka ustaw, wymierzonych w autonomię dziennikarską oraz w niekontrolowane przez władze media z akcjonariatem zagranicznym.

W sierpniu 2014 r. weszła w życie ustawa zmieniająca zasady regulowania przesyłu i rozpowszechniania informacji w Internecie. Ustawa nakłada poważne ograniczenia zwłaszcza na blogerów internetowych: blogi odwiedzane przez ponad 3 tys. osób dziennie mają być wpisane do rejestru federalnej służby ds. łączności Roskomnadzor, a ich autorzy mają ujawniać dane osobowe. Blogerzy mają podlegać wymogom ordynacji wyborczej, ustaw o ochronie informacji niejawnych, ochronie życia prywatnego i o przeciwdziałaniu ekstremizmowi. Mają też ponosić odpowiedzialność za wiarygodność publikowanych informacji oraz za treść komentarzy zamieszczanych przez innych użytkowników. Ustawa zobowiązuje blogerów, a także serwisy zagraniczne do przechowywania przesyłanych treści oraz danych użytkowników (np. numerów IP) przez 6 miesięcy, udostępniania ich organom porządkowym, a nawet do zapewniania tym organom dostępu do serwerów przy jednoczesnym zachowaniu tego faktu w tajemnicy. Ofiarą ustawy mogą stać się najpopularniejsi polityczni blogerzy, których blogi czytały setki tysięcy czy nawet miliony internautów, a którzy na swoich blogach podejmowali temat korupcji (np. zamieszczali informacje o majątkach przedstawicieli elity) czy nagłaśniali naruszenia wyborcze (szerzej patrz – Rozdział IV). Ustawa obliuguje także serwisy i komunikatory zagraniczne (takich światowych gigantów jak Google, Facebook, Twitter czy Skype) do przechowywania danych

rosyjskich internautów na serwerach na terenie Federacji Rosyjskiej i ich udostępniania na żądanie rosyjskich organów państwa.

W październiku 2014 r. Duma (w niezwykle pospiesznym trybie) uchwaliła ustawę, ograniczającą do 20% udział akcjonariuszy zagranicznych w strukturze właścicielskiej rosyjskich mediów. Ograniczenie to ma obowiązywać zarówno w przypadku zagranicznych osób prawnych i fizycznych, jak i obywateli Rosji posiadających obywatelstwo innego państwa; ma też dotyczyć zarówno własności bezpośredniej, jak i pośredniej (tj. poprzez rosyjskie filie podmiotów zagranicznych). Ustawa wchodzi w życie 1 stycznia 2016 roku; okres przejściowy potrwa do 1 stycznia 2017. Ustawa wymusi zmiany własnościowe dwóch najbardziej opiniotwórczych tytułów prasowych, skierowanych do elit gospodarczych i środowisk eksperckich – dziennika *Wiedomosti* (100% kapitału zagranicznego: fiński fundusz Sanoma, Dow Jones/Wall Street Journal i FT Group/Financial Times) oraz rosyjskiego *Forbesa* (Axel Springer). Tytuły te prowadzą niezależną politykę redakcyjną i od lat publikują teksty krytyczne wobec polityki gospodarczej Kremla (krytyka ta nasiliła się w ostatnich miesiącach – po aneksji Krymu i pogorszeniu sytuacji gospodarczej w wyniku sankcji).

1 stycznia 2015 r. weszła w życie ustawa zakazująca reklamy w płatnych stacjach telewizyjnych (nowelizacja ustawy „O reklamie”). Dotyczy ona stacji telewizyjnych (kablowych, satelitarnych, internetowych), które pobierają opłaty za dostęp do swoich materiałów (w Rosji, według Roskomnadzoru, jest ok. 1,4 tysiąca takich stacji). Poprawka jednocześnie przywraca reklamę piwa w telewizji i na stadionach. Ustawę można traktować jako efekt lobbingu Video International – monopolisty w sprzedaży reklamy w głównych stacjach TV, kontrolowanego przez osobę z wąskiego kręgu elity rządzącej (struktury Jurija Kowalczuka). Wprowadzenie reklamy piwa będzie powiększało dochody Video International. Z kolei zakaz reklamy w płatnych stacjach telewizyjnych uderza w niezależną internetową telewizję *Dožd’*, która w znacznym stopniu utrzymywała się z reklam, jednak budziła niezadowolenie władz swoją niezależną polityką informacyjną. Wprawdzie w lutym 2015 r. z inicjatywy prezydenta Putina przyjęto ustawę częściowo łagodzącą wymowę tej ustawy (patrz rozdział VI niniejszego opracowania), jednak stosowanie nowych zapisów będzie uznaniowe i w przypadku mediów niezależnych najprawdopodobniej nie będzie miało zastosowania.

Prawo a praktyka

Rosyjska specyfika stosowania prawa (zwłaszcza częste rozmijanie się litery prawa i praktyki) sprawia, iż wiele kwestii związanych z funkcjonowaniem mediów regulowana jest nie tyle przez poszczególne zapisy, co w wyniku nieformalnych decyzji odzwierciedlających interesy wpływowych decydentów. Wobec mediów i dziennikarzy często stosowane są też nieformalne narzędzia wpływu czy nacisku, w tym tzw. „prawo telefoniczne”, a także najbardziej drastyczne formy presji – zabójstwa i pobicia dziennikarzy.

Najlepszym przykładem rozmijania się stanu prawnego i faktycznego była pozycja Borysa Bieriezowskiego w mediach w latach 1990. Bieriezowski był faktycznym decydentem w sprawach polityki informacyjnej w mediach kontrolowanych przez Kreml (w tym w państwowej telewizji), choć formalnie nie był akcjonariuszem tych mediów. Jego wpływy opierały się na nieformalnych uzgodnieniach i niejawnych porozumieniach. W tym czasie Bieriezowski zasłynął maksymą: „Nie posiadaj, tylko zarządzaj”.

Bez zastosowania prawa medialnego przebiegał też największy skandal w sferze mediów w kolejnej dekadzie – przejście opozycyjnego wobec Kremla imperium medialnego Media-Most należącego do oligarchy Władimira Gusińskiego. Media należące do tego imperium, a zwłaszcza telewizja NTV, krytycznie naświetlały drugą wojnę czeczeńską, dojście do władzy Władimira Putina i jego politykę. W 2001 r. Kreml doprowadził do przejścia Media-Mostu przez Gazprom – jednak posłużono się przy tej okazji nie prawem medialnym, tylko kwestiami ekonomicznymi (wykorzystując kredyty zaciągnięte przez koncern – Gazprom był żyrantem części kredytów). Jednocześnie przeciwko Gusińskiemu i jego koncernowi Kreml użył wielu organów państwowych – Prokuratury, Federalnej Służby Bezpieczeństwa, służby skarbowej. Proszony o skomentowanie wrogiego przejścia opozycyjnych mediów, prezydent Putin oświadczył, iż jest to wyłącznie „spór podmiotów gospodarczych”. Sprawa przejścia Media-Mostu i telewizji NTV była jednym z największych ciosów w pluralizm medialny Rosji w ubiegłej dekadzie. Na wiele kolejnych lat (do momentu rozwoju Internetu) ustanowiła ona restrykcyjne granice dla niezależnego dziennikarstwa: praktycznie zniknęło ono z popularnych mediów (telewizji, wysokonakładowej prasy) i funkcjonowało w obiegu pism niskonakładowych, niemalże w „niszy”.

Naciski na dziennikarzy czy ograniczanie przez decydentów zakresu autonomii informacyjnej danego medium najczęściej odbywa się drogą niepubliczną, poprzez nacisk na właścicieli

(którymi często są biznesmeni) i redaktorów. Przykładami takich praktyk z lat 2013-2014 są zmiany personalne i informacyjne w popularnych portalach internetowych Gazeta.ru i Lenta.ru, których głównym akcjonariuszem jest jeden z najbogatszych rosyjskich biznesmenów Aleksandr Mamut. Oba portale przez lata cieszyły się dużą autonomią i zyskały miano opiniotwórczych i popularnych źródeł informacji, czytanych przez miliony internautów (szerzej patrz – Rozdział IV). Pierwszym zmianom poddano Gazetę.ru, z której w 2013 r. odeszła redaktorka naczelna Swietłana Łołajewa, a portal stopniowo zaczął tonować krytykę wobec władz i zamieszczać więcej informacji oficjalnych. Z kolei w 2014 r. do odejścia została zmuszona wieloletnia redaktorka naczelna Galina Timczenko (od 2004), która uczyniła z Lenty jeden z najpopularniejszych i opiniotwórczych portali. Timczenko wyjechała z Rosji i założyła na Łotwie inny portal informacyjny, natomiast Lenta.ru wyraźnie podryfowała w kierunku mediów prokremlowskich, za co przez internautów została przemianowana na „Lenta.wru” („wru = kłamie”).

Bezpośrednie, brutalne naciski na dziennikarzy nie są w Rosji rzadkością. Freedom House w wielokrotnie nazywał ten kraj „najniebezpieczniejszym krajem świata dla dziennikarzy”. Dziennikarze poddawani są presji czy przemocy ze strony władz, organów porządkowych, przedstawicieli świata przestępczego, szczególne zagrożenie towarzyszyło tym, którzy pracowali na Kaukazie Północnym, nagłaśniając naruszenia praw ludności i patologie w strukturach władz i w rosyjskich strukturach siłowych.

W latach 1990. najgłośniejszym przypadkiem zabójstwa dziennikarza było zamordowanie w 1995 r. Władysława Listjewa, wybitnego dziennikarza, który został dyrektorem generalnym telewizji ORT (dzisiaj 1 Kanał) i po działaniach na rzecz zwiększenia przejrzystości finansowej stacji został zastrzelony (odpowiedzialność za to zabójstwo przypisuje się Borysowi Bieriezowskiemu, który wówczas sprawował nieformalną kontrolę nad stacją).

W kolejnej dekadzie najgłośniejszym zabójstwem było morderstwo w 2006 r. Anny Politkowskiej, dziennikarki „Nowej Gaziety” (więcej o zamordowanych dziennikarzach tej gazety – Rozdział IV). Politkowska zginęła z rąk wynajętego killera w dniu urodzin Władimira Putina – 7 października. Śledztwo w jej sprawie było kilkakrotnie kończone i wznowiane i jak dotąd nie przyniosło wiadomości, dotyczących zleceniodawcy zabójstwa. Politkowska uchodziła za jedną z najodważniejszych dziennikarek śledczych, piszących o naruszeniach praw człowieka w Czeczenii i na całym Kaukazie Północnym, o korupcji i okrutnych praktykach w rosyjskim wojsku oraz o represyjnej polityce Kremla.

W ostatnich latach można wyodrębnić dwa (spośród wielu) przypadki ataków na dziennikarzy. W 2008 r. brutalnie pobito Michaiła Bekietowa, redaktora lokalnej gazety w podmoskiewskich Chimkach, który opisywał naruszenia prawa w lokalnych strukturach władz oraz przy budowie federalnej trasy Moskwa-Petersburg, przy okazji której władze planowały wyrąb Lasu Chimkińskiego (w obronie lasu w 2008 r. powstał cały oddolny ruch społeczny). W wyniku pobicia Bekietow został inwalidą i zmarł w 2013 r. Do dzisiaj sprawcy i zleceniodawcy jego pobicia pozostają nieznani. Z kolei w 2010 r. brutalnie pobito Olega Kaszyna, wówczas dziennikarza gazety Kommersant (więcej – Rozdział IV). Wśród potencjalnych zleceniodawców pobicia wymieniano struktury związane z kremlowską młodzieżówką „Nasi” i „Młoda Gwardia”. W tej sprawie od lat toczy się śledztwo, które dotąd nie przyniosło rezultatów.

Warunki, w których pracują rosyjscy dziennikarze, często przyczyniają się do wykształcenia u wielu z nich postawy „autocenzury” – świadomości tego, które kwestie są „wrażliwe”, a ich poruszanie pociąga za sobą wiele negatywnych konsekwencji. W tych dylematach moralnych dziennikarze nie mają wystarczającej ochrony prawnej ze strony państwa. W efekcie, rolę dziennikarzy śledczych w obszarach drażliwych czy strategicznych pełnią jednostki, które są w stanie prowadzić swoją działalność w warunkach niemal stałego zagrożenia. Do tych jednostek znanych w skali całej Rosji można zaliczyć wspomnianą Annę Politkowską, Natalię Estemirową, dziennikarkę i obrończynię praw człowieka na Kaukazie Północnym, zamordowaną w 2009 r. czy Romana Szlejnowa, dziennikarza śledczego w sferze gospodarki pracującego dla „Nowej Gazety” i „Wiedomosti”.

Media a władza

Rosja jest państwem, w którym występuje hiperkoncentracja uprawnień w ręku prezydenta, a konstytucyjny podział władz i niezależność instytucji nie są w praktyce respektowane. Podobnie jak władza ustawodawcza czy sądownicza stały się instrumentem realizacji polityki Kremla, także „czwarta władza” jest wykorzystywana do wspierania czy wręcz „obsługiwania” interesów Kremla.

Media zawsze stanowiły jeden z kluczowych instrumentów w arsenale Kremla. Jednym z pierwszych dokonań Putina po dojściu do władzy było osłabienie, a następnie przejście w

2001 r. opozycyjnego holdingu medialnego MediaMost, należącego do oligarchy Władimira Gusińskiego. Media tego holdingu, a zwłaszcza popularna i najbardziej wówczas nowatorska telewizja NTV, docierały do szerokiego grona odbiorców z krytycznym wobec Kremla przekazem. Do przejęcia koncernu władze użyły swojej kontroli nad prokuraturą, służbą skarbową i służbami specjalnymi. Neutralizując wpływowego medialnego oponenta, **Kreml zapewnił sobie propagandową „osłonę” dla dalszych działań**, w tym przejmowania kontroli nad kolejnymi sferami życia publicznego, nad elitami regionalnymi, biznesem i sferą polityczno-społeczną. W kolejnych latach Kreml skoncentrował w swoim ręku bezpośrednią kontrolę zwłaszcza nad popularnymi, wysokonakładowymi mediami (poczynając od głównych stacji telewizyjnych i największych gazet), które formowały opinie i postawy większości Rosjan. Państwo przejęło faktyczną kontrolę nad kolejnymi gazetami (m.in. nad dziennikami Izwestia i Niezawisimaja Gazieta) i ograniczało zasięg niezależnych od władz rozgłośni radiowych (w 2006 r. w Rosji zakazano retransmisji programów Radia Swoboda i Głosu Ameryki, z czego korzystało 60 regionalnych stacji radiowych). Efektem był jednostronny obraz rosyjskiej sceny politycznej w mediach głównego nurtu. Monitoringi informacji nadawanych przez najważniejsze rosyjskie media, opracowywane przez Związek Dziennikarzy Rosji i Centrum Dziennikarstwa Ekstremalnego, wskazywały na miażdżącą przewagę informacji dotyczących urzędników państwowych na czele z prezydentem Władimirem Putinem i znikomą obecność opozycji, która pojawiała się wyłącznie w kontekście negatywnym.

Instrument medialny wykorzystywany był przez władze zarówno na arenie wewnętrznej – do **kreowania pozytywnego wizerunku prezydenta** i jego otoczenia, jak i na arenie międzynarodowej. Już od przeszło dwóch lat, od momentu powrotu Putina na Kreml, narrację w mediach państwowych lub kontrolowanych przez władze cechuje skrajna jednostronność i rosnący stopień **agresji wymierzonej w oponentów** – państwa (przede wszystkim zachodnie) prowadzące politykę sprzeczną z interesami Kremla oraz rodzimych oponentów politycznych i społecznych. Retoryka ta operuje przejawskrawionym obrazem wroga, nacechowana jest wysokim poziomem agresji i nie pozostawia miejsca na dyskusję czy rozbieżność zdań. Do kategorii „wroga” zaliczani są szeroko pojęci oponenti władz na Kremlu, zarówno z kręgu opozycji politycznej, jak i organizacji pozarządowych, aktywistów obywatelskich, środowisk artystycznych. Stosowane są wobec nich określenia „piąta kolumna” i „zdraycy narodu” (użył ich m.in. prezydent Putin w orędziu przed Zgromadzeniem Federalnym 18 marca). Piętnowaniem oponentów wsławiła się telewizja NTV, która od 2012 roku wyemitowała

serię demaskatorskich reportaży z cyklu „Anatomia protestu” (m.in. dowodzących rzekomego sterowania opozycyjnymi protestami przez agentów zachodnich służb specjalnych). Politycy prokremlowscy piętnują też medialną „piątą kolumnę”, do której zaliczane są telewizja Dożd’, rozgłośnia radiowa Echo Moskwy i szereg niezależnych portali internetowych. Kategoria wroga obejmuje też aktorów zewnętrznych – władze na Ukrainie (określane mianem „junty” lub jako „samozwańcze władze”), administrację USA, nieprzychylnie Rosji rządy w Europie lub na świecie. Nawet wobec najpotężniejszych z nich prokremlowskie media nie wahają się używać języka otwartej konfrontacji i groźby (dziennikarz telewizji Rossija Dmitrij Kisielow oświadczył: „Rosja jest jedynym krajem na świecie, który zdolny jest obrócić USA w atomowy pył”). Równocześnie, prokremlowskie media coraz częściej operują pojęciem „miażdżącej większości” w społeczeństwie, która ma popierać linię Kremla – pojęcie to stosowane jest jako dowód na istnienie pełnego konsensusu w rosyjskim społeczeństwie, co ma dawać Kremlowi *carte blanche* na działania.

Skoordynowane i zakrojone na szeroką skalę kampanie medialne towarzyszą szczególnie konfliktom zbrojnym, w które angażowała się Rosja (i które *de facto* inicjowała). Pierwsza taka kampania rozegrała się **w trakcie wojny Rosji z Gruzją** w 2008 r. Przygotowana z niezwykle rozmachem i cechująca się wyjątkowym poziomem agresji, kampania ta wspierała wysiłki rosyjskich władz, dyplomacji i wojska². Głównym zadaniem rosyjskich mediów było udowodnienie, iż Rosja odradza się jako mocarstwo – silne, asertywne, świadome swoich interesów i zdeterminowane, by ich bronić. Propaganda kremlowska miała jednocześnie podkreślać słabości świata zachodniego i istniejące tam podziały. Kolejnym celem była dyskredytacja Gruzji i zademonstrowanie fiaska jej prozachodnich dążeń. Wewnątrz Rosji przekaz propagandowy służył legitymizowaniu wojny w oczach społeczeństwa, co już nie raz służyło do pozyskiwania społecznego przyzwolenia na coraz bardziej agresywne działania władz. Podatność społeczeństwa na przekaz propagandowy na arenie wewnętrznej dowiodła po raz kolejny, iż media są najważniejszym instrumentem z arsenału *soft power* Kremla, sprawnie wykorzystywanym do osiągnięcia celów rosyjskiej elity rządzącej.

Podoba sytuacja miała miejsce po wydarzeniach na kijowskim Majdanie, aneksji Krymu w marcu 2014 r. oraz **podczas konfliktu zbrojnego z Ukrainą**. Wraz z działaniami politycznymi i militarnymi, Rosja uruchomiła szeroko zakrojoną kampanię medialną, którą

---

² Szerzej patrz: Jadwiga Rogoża, *Rosyjska wojna propagandowa: media jako broń dalekiego i bliskiego zasięgu*, Komentarz OSW, wrzesień 2008.

można określić jako „**wojna informacyjna**”, która miała dyskredytować społeczny charakter Majdanu, ukazywać Ukrainę jako państwo marionetkowe (sterowane przez USA i UE) i prezentować wydarzenia w Kijowie jako przejaw krwawej anarchii. Podczas tej kampanii Kreml stosował niezwykle agresywne metody. Jedną z nich była **dezinformacja**, kreowanie wydarzeń, naginanie faktów i fałszowanie emitowanych materiałów. Jednym z przykładów jest kampania dezinformacyjna, w której media i politycy rosyjscy przez dłuższy czas dowodzili, iż na Krymie operują jedynie oddziały lokalnej samoobrony. W ramach budowania obrazu wroga (władz ukraińskich) rosyjskie media prześcigały się w opisie okrucieństw, jakich mają dopuszczać się ukraińskie oddziały specjalne na wschodniej Ukrainie, posługując się jednocześnie sfałszowanymi materiałami (np. w reportażu telewizji Rossija-1 z maja 2014 r., do uzasadnienia tezy o okrucieństwach ukraińskich „faszystów” użyto materiału wideo z operacji specjalnej w Kabardyno-Bałkarii z roku 2012, co później zmuszona była przyznać sama telewizja). Media kremlowskie kolportowały też doniesienia o udziale zachodnich instruktorów i korporacji wojskowych w operacji antyterrorystycznej we wschodniej Ukrainie. Dopuszczano się jednocześnie **manipulacji semantycznej** – w stosunku do władz ukraińskich czy uczestników Majdanu, w tym zwykłych mieszkańców, operowano pojęciami „faszyści”, „banderowcy”, „antysemici”. Z drugiej strony, zbrojnych bojówek separatystów we wschodniej Ukrainie nazywane były „pospolitym ruszeniem” lub „pokojowymi uczestnikami protestów”. Przekaz mediów kremlowskich cechował **bezprecedensowy poziom agresji**, nieporównywalny nawet z retoryką antyzachodnią z okresu schyłku ZSRR. Część komentatorów porównywało kampanie piętnowania Zachodu, Ukrainy i oponentów rosyjskich do stalinowskich kampanii potępiających „wrogów ludu”. Agresja ta dominuje w przekazie medialnym i przyczynia się do wzrostu napięć i podziałów w społeczeństwie. Jedną z konsekwencji społecznych, przytaczanych w licznych reportażach i komentarzach jest fala sporów i konfliktów dotyczących polityki Rosji (zwłaszcza wobec Ukrainy) nie tylko w dyskusjach publicznych, lecz także w rodzinach i grupach towarzyskich. Symbolem nowego języka mediów prokremlowskich stał się Dmitrij Kisielow, dziennikarz państwowej telewizji Rossija, który pod koniec 2013 roku został awansowany na dyrektora wykonawczego powstającej agencji informacyjnej Rossija Siegodnia, a w lutym 2014 roku – odznaczony przez prezydenta Putina orderem za zasługi dla Ojczyzny IV stopnia.

Główni potentaci na rynku medialnym w ostatnich latach

Zarówno w okresie rządów Borysa Jelcyna, jak i Władimira Putina, wiele wpływowych mediów **skoncentrowanych było w ręku dużych inwestorów prywatnych**. W latach 1990. głównymi, rywalizującymi, potentatami medialnymi byli Borys Bieriezowski oraz Władimir Gusiński. Bieriezowski sprawował kontrolę nad kilkoma stacjami telewizyjnymi (ORT, TV-6) oraz opiniotwórczymi tytułami prasowymi (Niezawisimaja Gazieta, Kommersant, Nowyje Izwiestija, tygodniki Własť i Ogoniok i in.), mimo iż (jak pisano powyżej) w niewielu z nich posiadał bezpośrednie udziały. Media Bieriezowskiego aktywnie wspierały politykę Kremla. Jego głównym medialnym rywalem był Władimir Gusiński, którego holding Media-Most obejmował telewizje NTW i TNT, radio Echo Moskwy, dziennik Siegodnia, tygodnik Itogi. Media Gusińskiego były w opozycji do Kremla, krytykując jego politykę (m.in. podczas drugiej wojny czeczeńskiej) i wspierały projekt polityczny rywalizujący z Kremlem – sojusz moskiewsko-regionalny „Ojczyzna-Ciała Rosja”. Poza dwójką głównych graczy, znaczny udział w rynku medialnym miał ówczesny tandem biznesowy Władimir Potanin-Michał Prochorow, których firm Prof-Media (w ramach holdingu Interros) kontrolowała takie tytuły jak Izwiestija, Komsomolskaja Prawda, tygodnik Ekspert, MTV Rosja i kilka innych o profilu rozrywkowym. Media Potanina i Prochorowa nie były jednoznacznie zaangażowane po stronie Kremla bądź jego oponentów, zajmując dość elastyczną postawę wobec wydarzeń.

Również w okresie rządów Putina, zwłaszcza w ostatnich latach, można wyodrębnić wyraźną koncentrację mediów wspierających Kreml w kilku dużych ośrodkach. Główna różnica, już wspomniana powyżej, to **brak istniejącego za Jelcyna pluralizmu informacyjnego**. Przestrzeń informacyjna dzisiejszej Rosji jest absolutnie zdominowana przez media lojalne wobec Kremla, które są umownie podzielone na dwa obozy: media we własności państwowej, skupione w holdingu WGTRK, oraz media prywatne, kontrolowane przez Nacjonalnaja Media Gruppa oraz przez grupę Aliszera Usmanowa, najbogatszego człowieka Rosji.

Państwowy holding WGTRK skupia państwowe media od chwili powstania w roku 1990; od 2004 r. jest kierowany przez Olega Dobrodiejewa. Wśród mediów holdingu warto wymienić: telewizje Rossija-1, Rossija-2 i kanał informacyjny Rossija-24, Rossija-K (dawniej kanał Kultura), RTR-Planeta nadający na zagranicę, kanał Moskwa-24 oraz wiele kanałów tematycznych; stacje radiowe Radio Rossii, Radio Majak, Wiesti-FM, Kultura oraz regionalne holdingi telewizyjno-radiowe we wszystkich rosyjskich regionach.

Z kolei **Nacjonalna Media Grupa** (NMG) stała się potentatem w sektorze prywatnym w ostatnich kilku latach. Głównym udziałowcem jest bankier i przyjaciel Putina Jurij Kowalczuk (mniejszościowe udziały w Grupie ma też inny bliski przyjaciel Władimira Putina, Giennadij Timczenko). W 2014 r. na czele rady nadzorczej tego potentata medialnego stała Alina Kabajewa. Grupa zaczęła przejmować wpływowe media ok. roku 2008 – kupiła pakiety kontrolne w dzienniku Izwestija, w petersburskiej telewizji 5 Kanał, w 2011 r. odkupiła u Romana Abramowicza 25% udziałów w głównym programie telewizji – 1 Kanale oraz przejęła od innych inwestorów telewizje STS, Ren TV, radio Russkaja Służba Nowostiej, a w 2013 r. przejęła kontrolę nad brukowymi mediami skupionymi w holdingu „News Media” Arama Gabrelianowa: internetowa telewizja LifeNews, gazety Żyzń, Twój Dzień i szeregiem innych. Jednocześnie, poprzez wielostopniową strukturę, Kowalczuk i jego bank Rossija zyskały kontrolę nad Gazprombankiem, w tym jego aktywami medialnymi: telewizjami NTW i TNT, radiostacją Echo Moskwy i szeregiem innych mediów. W 2010 r. przejęła największego sprzedawcę reklamy w telewizji – Video International. Ważnym politycznym sojusznikiem NMG jest m.in. wiceszef Administracji Prezydenta Aleksiej Gromow. Media NMG jednoznacznie popierają politykę Kremla, a w ostatnim roku – zwłaszcza po aneksji Krymu i konflikcie na Ukrainie – utworzyły medialny obóz „partii wojny”, prowadząc agresywną kampanię na rzecz rosyjskich zdobyczy geopolitycznych, a jednocześnie atakując rosyjską „szóstą kolumnę” – liberałów w szeregach administracji państwowej, którzy wyrażali sprzeciw wobec agresywnej polityki zagranicznej Rosji (wiceszefa Administracji Prezydenta Władisława Surkowa, szefa państwowego Sberbanku Germana Grefa, szefa korporacji Rosnano Anatolija Czubajsa i in³).

Grupa Aliszera Usmanowa kontroluje z kolei opiniotwórczy dziennik Kommersant, tygodniki Kommersant-Włast’ i Ogoniok oraz potężne serwisy internetowe – największy rosyjski portal społecznościowy vKontakte oraz wyszukiwarkę i serwis mailowy Mail.ru. Mediów Usmanowa nie cechuje tak skrajna jednostronność, jak media z holdingu NMG Jurija Kowalczuka. Jednak także one w coraz większym stopniu odzwierciedlają punkt widzenia władz. Wyraźną ewolucję w ostatnich latach przeszedł w tym względzie dziennik Kommersant, w którym doszło do głośnego przypadku interwencji ze strony akcjonariusza (w 2014 r. zdymisjonowano redaktora naczelnego Kommersanta po interwencji szefa Rosniefti

---

³ Patrz: Tatiana Stanowaja, *Media wojna kremlowskich baszen*, Politcom.ru 17.11.2014.

Igora Sieczina). Także z sieci społecznościowej vKontakte w atmosferze skandalu i pod naciskiem władz odszedł jej szef i założyciel Paweł Durow (szerzej patrz Rozdział IV).

Rozwój Internetu – nowa jakość i nowe wyzwanie dla władz

Głównym wyzwaniem dla panującej przez ok. dekadę kontroli Kremla nad głównymi źródłami informacji w Rosji stał się rozwój Internetu, który postępował w Rosji wraz z rozwojem gospodarczym, zmianami technologicznymi i wymianą generacyjną. Dzisiaj **z Internetu w Rosji korzysta ok. 66% obywateli** powyżej 18 roku życia (76,3 mln osób), z czego codziennie – 46% (53,6 mln)⁴. Biorąc pod uwagę niemal powszechne rozprzestrzenienie Internetu wśród młodzieży, liczby te są jeszcze wyższe. Internet stanowi codzienne narzędzie pracy, informacji, rozrywki i aktywności dla najbardziej wykształconej, zamożnej i aktywnej części społeczeństwa. Już w 2011 roku Internet wyprzedził prasę papierową pod względem liczby osób poszukujących wiadomości o kraju i świecie. Obecnie, dla większości mieszkańców Rosji (90%) głównym źródłem informacji nadal pozostaje telewizja (liczba ta zwiększyła się po aneksji Krymu i wojnie na Ukrainie aż o 20 p.p.), jednak kolejnym po telewizji źródłem wiadomości dla Rosjan jest Internet (24%), przy tym w sieci informacji poszukują grupy najbardziej dynamiczne, wykształcone i zamożne⁵.

Upowszechnienie Internetu spowodowało w Rosji **znaczące konsekwencje polityczno-społeczne**. Znaczna część aktywności społeczno-politycznej, którą „w realu” uniemożliwiała kontrola władz nad życiem publicznym, przeniosła się do sieci. Internet stał się alternatywą dla prokremlowskich mediów, a także miejscem wymiany opinii oraz rozwoju inicjatyw społecznych – swoistą szkołą obywatelskości i swojego rodzaju „próbówką”, w której rozwijały się konkretne projekty. Okres wyborów 2011-2012 r. stał się momentem, gdy ta aktywność wykroczyła poza sferę wirtualną i przerodziła się w działania „w realu”, w tym masowe protesty uliczne przeciwko nadużyciom wyborczym.

Mimo iż rosyjskie władze dysponują wieloma instrumentami technicznej kontroli nad Internetem (m.in. poprzez kontrolę nad operatorami) i aktywnością użytkowników, do ok. 2012-2013 r. rosyjski segment Internetu był właściwie niecenzurowaną przestrzenią informacyjną. Wykształciły się w nim popularne, odwiedzane przez miliony użytkowników portale informacyjno-analityczne, rozwinęły się blogi poświęcone sprawom polityczno-

⁴ Dane badania WCIOM z 4.10.2014, http://www.bizhit.ru/index/users_count/0-151.

⁵ Badanie Lewada Centr z marca 2014.

społecznym, które zbierały po kilkadziesiąt lub kilkaset tysięcy odsłon, w sieciach społecznościowych pojawiały się grupy zrzeszające promotorów rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i różnego rodzaju oddolnej aktywności. Liczba użytkowników odwiedzających dzienniki najpopularniejszych blogerów często przekracza papierowe nakłady wielu opiniotwórczych rosyjskich gazet: blog Rustema Agadamowa (drugoi.livejournal.com) ma 74 tysiące zarejestrowanych czytelników (oraz licznych niezarejestrowanych), a blog Aleksieja Nawalnego (navalny.com) rocznie odwiedzą ok. miliona osób.

Internet de facto zrewolucjonizował dotychczasowe zasady rozpowszechniania wiadomości. Dotąd, państwo w sposób odgórny i jednostronny kierowało do społeczeństwa określony przekaz za pośrednictwem lojalnych mediów. To, co nie pojawiało się w telewizji, nie docierało do szerszego audytorium i nie stawało się wydarzeniem w skali kraju czy nawet regionu. Tymczasem Internet oferował zasadę interaktywności, dodatkowo wzmocnioną przez upowszechnienie urządzeń mobilnych (m.in. smartfonów). Internet stał się **pełnoprawnym generatorem wiadomości** – część informacji dostarczali sami użytkownicy, którzy byli np. świadkami ważnych wydarzeń. Proces ten przełamał **monopol informacyjny władz** na kreowanie przekazu w skali całego społeczeństwa. Do odbiorców zaczęło docierać wiele informacji krytycznych wobec władz. Autorami doniesień, które zyskały rezonans społeczny, byli m.in. sfrustrowani urzędnicy państwowi czy pracownicy struktur siłowych, który w Internecie demaskowali patologie panujące w strukturach państwa. Jednym z najgłośniejszych takich „demaskatorów” stał się w 2009 roku kapitan milicji Aleksiej Dymowski, który ujawnił w Internecie panujące w MSW korupcję, nepotyzm, brutalność położonych, łamanie prawa przez kierownictwo MSW (handel narkotykami, fałszowanie statystyk). Internet zaczął pełnić rolę **informacyjnej alternatywy i narzędzia kontroli społecznej** nad działalnością władz różnych szczebli⁶. Kolejną funkcją Internetu była funkcja **konsolidacyjna i koordynacyjna**. Społeczności internetowe złączone wspólnymi poglądami lub interesami stały się substytutem partii politycznych, a blogosfera – forum publicznej wymiany informacji i poglądów. W sieci toczyły się śledztwa obywatelskie, pojawiła się, nieobecna w tradycyjnych mediach od lat, polityczna satyra. Internet stał się przyczółkiem dla politycznej opozycji, która za pośrednictwem portali społecznościowych i blogów docierała do potencjalnych sympatyków i organizowała różne akcje, odbywające się i w Internecie, i w „realu”.

---

⁶ Szerzej patrz: Jadwiga Rogoża, *Internet w Rosji: kolebka społeczeństwa obywatelskiego*, Komentarz OSW, marzec 2012.

Po masowych protestach w Rosji na przełomie 2011 i 2012 r., w znacznym stopniu koordynowanych przez Internet, **władze zaczęły traktować sieć jako ważne wyzwanie dla swojej kontroli nad sferą polityczno-społeczną**. Stosunek Kremla do Internetu najlepiej obrazuje wypowiedź prezydenta Władimira Putina, który uznał, iż Internet powstał jako „projekt CIA”. Po powrocie Putina na urząd prezydenta w 2012 r. władze uruchomiły cały wachlarz działań, wymierzonych w swobodę słowa w Internecie oraz wolności jego użytkowników. Z jednej strony, pod presją władz inwestorzy dokonali zmian kadrowej oraz zmiana polityki informacyjnej w kilku popularnych portalach internetowych. Które wcześniej cieszyły się dużą autonomią i zamieszczały informacje krytyczne wobec władz (Lenta.ru, Gazeta.ru, Newsru.com). Bliski Kremlowi biznesmen Aliszer Usmanow przejął akcje serwisu społecznościowego V Kontakte i doprowadził do wymiany kierownictwa w tym portalu. Od marca 2014 r. na terenie Rosji blokowanych jest kilka popularnych opozycyjnych portali (Grani.ru, Ej.ru, Kasparov.ru, blog Aleksieja Nawalnego). W 2014 r. władze uchwały także ustawę, która znacząco zacieśnia kontrolę nad blogerami i zobowiązuje ich do przestrzegania restrykcyjnego ustawodawstwa (szerzej patrz str. 7). Narzędziem kontroli nad serwisami zagranicznymi może być także ustawa o ochronie danych osobowych, nakazująca tym serwisom (Google, Facebook, Twitter i in.) przechowywanie danych użytkowników wyłącznie na terenie Federacji Rosyjskiej (patrz także str. 7). W konsekwencji polityki Kremla wobec Internetu w ostatnich latach obecna czołówka rosyjskich opozycyjnych blogerów (Oleg Kaszyn, Andriej Malgin i Rustem Adagamow) wyemigrowała z Rosji i pisze z zagranicy.

Media regionalne

Ustawowo, poza wymienionymi wcześniej ustawami federalnymi, podział kompetencji władz federalnych i regionalnych w regulacji działalności regionalnego rynku prasy precyzuje ustawa „O ogólnych zasadach organizacji samorządu terytorialnego” (2003) oraz rozporządzenie rządu FR z 2010 r. regulujące zasady rozmieszczania niestacjonarnych obiektów handlowych. W wyłącznej gestii władz lokalnych znajdują się przede wszystkim kwestie praktyczne, w tym tryb wydawania, kolportażu i sprzedaży prasy na terenie danego regionu.

Rozkwit dziennikarstwa regionalnego nastąpił w latach 1990., kiedy wraz z krachem ZSRR przestała istnieć jednolita „linia informacyjna” i cenzura, a wraz z nią wiele ogólnokrajowych,

oficjalnych mediów. W regionach nastąpił wysyp mediów niepaństwowych i komercyjnych, zajmujących się tematyką regionalną, a także (w odróżnieniu od okresu radzieckiego) zawierających dużą komponentę sensacyjno-rozrywkową. Formy własności nowych mediów były różne: państwowa, państwowo-spółdzielcza, akcyjna, prywatna, kontrolowana przez jednego właściciela bądź grupę osób. Część mediów kontrolowana była przez regionalne administracje (regułą jest wydawanie przez władze regionalne gazety reprezentującej „linię” gubernatora czy mera), jednak znaczna część finansowana była przez nowe układy biznesowe czy kryminalne, które traktowały je jako narzędzie promocji czy wpływu na opinię publiczną. Pojawiały się także gazety niezależne, zakładane przez grupy dziennikarzy. Tylko część tych mediów była dochodowa, z uwagi na niewielki rozmiar regionalnych rynków prasy, wysokie koszty produkcji i spadające w latach 1990. dochody ludności. Część wydawnictw dotowana jest przez państwo (periodyki dla dzieci, seniorów, osób upośledzonych itd.), jednak w większości przypadków funkcjonowanie gazety zakładało istnienie inwestora, który z kolei miał wpływ na politykę redakcyjną.

Struktura rynku regionalnego w znacznym stopniu replikuje rynek federalny – funkcjonują na nim media kierowane do biznesu, rozmaite wydawnictwa branżowe, pisma brukowe, bezpłatne gazety miejskie, w tym cieszące się dużą popularnością bezpłatne gazety ogłoszeń. Różnice natomiast polegają na tym, iż **na szczeblu regionalnym mniej jest wydawnictw stricte politycznych**, więcej natomiast specyfiki związanej z danym regionem (np. poświęconych życiu na wsi). Ogólnopństwowe stacje telewizyjne nadawane na regiony zamieszczają regionalne bloki reklamowe, zaś ogólnokrajowe gazety zawierają wkładkę regionalną. Regiony zwarcie zamieszkałe przez narody nierosyjskie mają też prasę w językach narodowych oraz z reguły bloki tematyczne w regionalnych stacjach telewizyjnych. Obecnie w rosyjskich regionach działa ok. 180 regionalnych stacji telewizyjnych i dodatkowo 30 stacji, których zasięg obejmuje małe miasta i wsie, ukazują się dziesiątki tysięcy tytułów prasowych, których średni nakład waha się między 5 a 20 tys. egz.

Po roku 2000, w warunkach polityki centralizacji i ograniczania pluralizmu politycznego i informacyjnego, podobne procesy zachodziły także na szczeblu regionalnym. Władze regionów łączyła z Moskwą specyficzna umowa społeczna: w zamian za lojalność regionu i stabilność społeczną (brak protestów), uzyskiwały one praktycznie wolną rękę w „formatowaniu” zarówno regionalnej polityki, biznesu, jak i sfery informacyjnej. Poza sektorami surowcowym czy zbrojeniowym, w którym działały duże koncerny ogólnokrajowe,

gospodarka regionów stopniowo została zdominowana przez lokalne układy polityczne.

Na rynkach regionalnych, podobnie jak federalnym, zaczęły powstawać regionalne repliki informacyjnego „pionu” władzy (властная вертикаль). Zmiany te odbiły się szczególnie niekorzystnie na mediach niezależnych, zwłaszcza tych, które próbowały realizować funkcję kontroli społecznej wobec władz. Umacniały się natomiast media związane z lokalnymi administracjami, a media prywatne musiały uwzględniać narzucone przez władze ograniczenia polityczne w swoich publikacjach. Regułą jest, że regionalny komponent informacyjny pojawiający się czy to w regionalnej telewizji, czy gazecie, tworzony jest z uwzględnieniem niepisanych zasad sformułowanych przez regionalną administrację. W kwestii tej występuje jednak znaczące zróżnicowanie regionalne: są regiony, w których władze nie tolerują opozycyjnego dziennikarstwa (dużym echem odbiło się zabójstwo w 1998 r. kałmuckiej dziennikarki Łarisy Judiny, która krytycznie pisała o władzach republiki), jak i takie, w których panuje względnie łagodne ograniczenia dla dziennikarzy. W obwodzie kaliningradzkim od lat z powodzeniem ukazuje się opozycyjna gazeta „Nowyje Koliosa”, a w obwodzie tomskim – prywatna telewizja TV2, która wielokrotnie była laureatem prestiżowych nagród telewizyjnych TEFI⁷.

---

⁷ Pod koniec roku 2014 telewizja TV2 znalazła się na granicy likwidacji – rządowa agencja Roskomnadzor odrzuciła wniosek o przedłużenie licencji stacji.

Media Federacji Rosyjskiej

Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia UdSC, czerwiec 2015

ROZDZIAŁ II

PRASA

Prasa to najbardziej rozpowszechniony rodzaj środka masowego przekazu w Rosji. W roku 2009 istniało ponad 50 tys. oficjalnie zarejestrowanych mediów papierowych, a w roku 2014 – 63,5 tys⁸. Jednak tendencją ostatnich lat jest stałe zmniejszenie nakładów prasy papierowej. Tylko w ostatnim roku nakłady rosyjskiej prasy zmniejszyły się średnio o 7%. Jednym z przykładów jest popularny dziennik Moskowskij Komsomolec, którego nakład w ciągu ostatnich lat spadł z 2,2 mln egz. do 700 tys. Główną przyczyną tego procesu jest digitalizacja i dostęp do tekstów prasowych poprzez ich strony internetowe, w tym na urządzeniach mobilnych. Procesem towarzyszącym jest rozwój i rozbudowa stron internetowych mediów drukowanych, które (poza nielicznymi wyjątkami) przewidują bezpłatny dostęp do tekstów bieżących i archiwalnych. Zmniejszająca się popularność papierowych nośników sprawia, że spada także wartość papierowego rynku reklamowego – od ubiegłego roku wartość tego rynku zmniejszyła się o 10%, do 37 mld rubli⁹.

Wykaz najważniejszych tytułów prasowych:

Parlamentskaja Gazieta

Dziennik, oficjalny organ parlamentu, rodzaj „dziennika ustaw”. Tu ogłaszane są uchwalone przez parlament akty normatywne i inne akty prawne (na stronie www gazety zebrane są w zakładce „Dokumenty”, strona posiada też wyszukiwarkę aktów prawnych). Ponadto dziennik publikuje „kronikę oficjalną”, teksty naświetlające pracę parlamentu i wywiady z parlamentarzystami. Nakład – 56,5 tys. Adres internetowy: www.pnp.ru.

---

⁸ Patrz m.in. <http://www.slideshare.net/omukovozov/2014-37350384>.

⁹ <http://www.gazeta.ru/business/2014/02/26/5927749.shtml>.

Rossijskaja Gazieta

Dziennik, oficjalny organ rządu FR (100% we własności ministerstwa finansów FR). Publikator ustaw i dekretów – po opublikowaniu w „RG” wchodzi w życie ustawy, dekrety prezydenta, zarządzenia rządu oraz akty normatywne rządowych resortów. Gazeta ma grono wpływowych publicystów, cenionych także przez niezależnych odbiorców (m.in. Leonida Radzichowskiego, Walerija Wyzutowicza oraz specjalizującą się w tematyce polskiej Ariadnę Rokossowską). Mimo iż jest gazetą oficjalnie kontrolowaną przez władze, cieszy się pewną renomą i stroni od zamieszczania rażących manipulacji (jak np. Izwiestija czy Komsomolska Prawda). Nakład codzienny – 167 tys. egz., weekendowy – 3,5 mln. Adres internetowy: www.rg.ru.

▪ **Niezawisimaja Gazieta**

Dziennik; właściciel – Konstantin Riemczukow (biznesmen o poglądach umiarkowanie liberalnych, w czasach ZSRR przypuszczalnie powiązany z radzieckim wywiadem). Prowadzi niejednorodną politykę redakcyjną. Z jednej strony, publikuje teksty umiarkowanie liberalne i zawierające elementy krytyki władz. Z drugiej – gazeta niejednokrotnie wykorzystywana była do zamieszczania „wrzutek” inspirowanych przez Kreml, w tym do tekstów antypolskich (np. głośny tekst gubernatora obwodu kemerowskiego Amana Tulejewa z 2000 r. oskarżający Polskę o „wymordowanie 80 tys. czerwonoarmistów w polskich obozach koncentracyjnych” podczas wojny polsko bolszewickiej 1920 r.). W okresie prezydentury Miedwiediewa wspierała jego politykę, po powrocie na Kreml Putina jest umiarkowanie krytyczna wobec władz – można ją uznać za wyraziciela poglądów części rosyjskich elit, rozczarowanych powrotem Putina i ostrym zwrotem autorytarnym i antyzachodnim. Mimo to gazeta od czasu do czasu ulega presji władz (z ujawnionych przez hakerów informacji wynika, że publikowała materiały zgodne z wytycznymi władz dot. wyborów w Moskwie w 2013 r.). Nakład – 40 tys. Adres internetowy: www.ng.ru.

Wiedomosti

Dziennik o profilu gospodarczym; najbardziej opiniotwórcza rosyjska gazeta, stanowiąca lekturę elit i biznesu, będąca jednocześnie jedną z ostatnich niezależnych od władz. W 100%

kontrolowana przez kapitał zagraniczny (po 33% fiński fundusz Sanoma, Dow Jones/Wall Street Journal i FT Group/Financial Times). Na mocy uchwalonej w 2014 r. ustawy (patrz rozdział I) będzie musiała do końca 2016 r. odsprzedać podmiotom rosyjskim 80% akcji, co traktuje się jako równoznaczne z jej zamknięciem w obecnym kształcie. Gazeta zbiera na swoich łamach najlepszych rosyjskich publicystów i komentatorów i jest ostrym krytykiem polityki władz, w szczególności polityki gospodarczej. Papierowy nakład – 75 tys., kilkakrotnie więcej prenumeratorów internetowych (2,5 mln unikalnych użytkowników miesięcznie). Adres internetowy: www.vedomosti.ru.

Forbes

Miesięcznik, wersja rosyjska ukazuje się od 2004 r. Wydawca – niemiecki koncern Axel Springer. Pierwszy redaktor naczelny rosyjskiego Forbesa, Paul Klebnikov (amerykański dziennikarz rosyjskiego pochodzenia) został zastrzelony w Moskwie w 2004 r. (wcześniej publikował wiele materiałów śledczych dot. rosyjskich oligarchów i czeczeńskich biznesmenów). Forbes publikuje cenione analizy i publicystykę o profilu gospodarczym, jest autorem najbardziej miarodajnej listy najbogatszych Rosjan. Podobnie jak Wiedomosti, na mocy uchwalonej w 2014 r. ustawy (patrz rozdział I) będzie musiał do końca 2016 r. odsprzedać 80% swoich akcji podmiotom rosyjskim. Nakład: 100 tys. egz. Adres internetowy: www.forbes.ru.

Kommersant

Dziennik, kontrolowany przez Aliszera Usmanowa, najbogatszego biznesmena Rosji (inwestora w branży metalurgicznej, mającego też powiązania z Gazpromem). Przez lata Kommersant był dziennikiem prawdziwie opiniotwórczym i renomowanym – z jednej strony, publikował wiele przenikliwych analiz i tekstów politycznych i gospodarczych, a jednocześnie (mając dobre kontakty ze strukturami władzy), publikował „przecieki kontrolowane” z Kremla i rządu. W ostatnich latach autonomia redakcyjna gazety wyraźnie się zawężała, a jego serwilizm polityczny wzrósł. Jednym z przykładów tego trendu jest dymisja redaktora naczelnego Michaiła Michajlina po publikacji tekstu krytycznego wobec Rosniefti. Z gazety odeszło wielu opiniotwórczych dziennikarzy, natomiast publikuje tam swoje reportaże polityczne Andriej Kolesnikow, nazywany ulubionym dziennikarzem Putina. Nakład – 117 tys. Adres internetowy: www.kommersant.ru.

Kommersant-Wlast'

Tygodnik, należy do domu wydawniczego Kommersant (kontrolowanego przez Aliszera Usmanowa). Tygodnik stracił renomę, którą cieszył się w latach 90., obecnie jest tytułem, który konsultuje swoją politykę z władzami, a w 2013 r. został przyłapany przez niezależnych dziennikarzy na fałszowaniu materiałów. Nakład – 55 tys. Adres internetowy: <http://kommersant.ru/vlast>.

Ogoniok

Tygodnik, jeden z najstarszych periodyków w Rosji (ukazuje się z przerwami od 1899 r.). Od 2009 r. należy do domu wydawniczego Kommersant (kontrolowanego przez Aliszera Usmanowa). W schyłkowym okresie ZSRR, tygodnik stał się jednym z głównych medialnych spiritus movens pierestrojki. Obecnie kierowany jest głównie do inteligencji, ma profil kulturowy, literacki i reportażowy. Jego linię polityczną można określić jako balansowanie między ostrożną krytyką władz a przestrzeganiem niepisanych norm lojalności. Nakład – 80 tys. Adres internetowy: <http://www.kommersant.ru/ogoniok>.

Nowaja Gazieta

ukazuje się 3 razy w tygodniu. 51% udziałów gazety należy do redakcji, a kolejne 49% do bankiera Aleksandra Lebiediewa (39%), po konflikcie z Kremlm zamieszkałego w Londynie, i Michaiła Gorbaczowa (10%). Gazeta lewicowo-liberalna, skoncentrowana na obronie praw człowieka, jednoznacznie opozycyjna wobec władz. Od początku krytycznie odniosła się do prezydenta Władimira Putina i jego otoczenia; w okresie prezydentury Miedwiediewa zajęła postawę umiarkowanie życzliwą wobec niego (co wynikało zarówno z poglądów i oczekiwań samych dziennikarzy, jak i z postawy Lebiediewa, który był w gronie biznesmenów, „stawiających” na Miedwiediewa). Gazeta specjalizuje się w śledztwach dziennikarskich i publikacji materiałów demaskujących patologie panujące w organach państwowych. Za to jest przedmiotem regularnej presji ze strony władz (m.in. oficjalne ostrzeżenia Roskomnadzoru za rzekome łamanie prawa). Zgodnie z powiedzeniem Guya Chazana, „Rosja to jedno z najniebezpieczniejszych miejsc dla dziennikarzy na świecie, a najbardziej niebezpiecznym w Rosji miejscem dla dziennikarzy jest właśnie „Nowaja

Gazeta”. Wśród zamordowanych w ostatnich latach dziennikarzy śledczych lub współpracowników Nowej Gazety byli: Anna Politkowska (zabita w 2006 r.), i Igor Domnikow (zabity w 2000 r.), Jurij Szczekoczichin (zmarł w 2003 r. w niewyjaśnionych okolicznościach), Natalia Estemirowa (zabita w 2009 r.) Staliśław Markielow i Anastasija Baburowa (zabici w 2009 r.) i szereg innych. Nakład – ok. 300 tys. Adres internetowy: www.novayagazeta.ru.

The New Times

Tygodnik, będący własnością zespołu redakcyjnego pod redakcją Jewgienii Albac, Finansowany częściowo metodą crowdfundingu (powstał na bazie przekształconego tygodnika „Nowoje Wriemia”). Liberalny, opozycyjny wobec władz, krytyczny zwłaszcza wobec prezydenta Putina i „siłowników”. Zasłynął dziennikarskimi śledztwami dotyczącymi finansowania kremlowskich projektów (autorka wielu z tych tekstów Natalia Morari decyzją FSB w 2009 r. została wyrzucona z Rosji). W okresie prezydentury Miedwiediewa tygodnik udzielił mu ostrożnego poparcia i wyrażał nadzieje na działania liberalizacyjne. Obecnie publikuje teksty jednoznacznie krytyczne wobec polityki Kremla (potępił m.in. aneksję Krymu) i cieszy się dużą renomą niezależnych odbiorców, choć jednocześnie boryka się z kłopotami finansowymi. Nakład – 50 tys. (+ kilkadziesiąt tysięcy prenumeratorów w Internecie). Adres internetowy: www.newtimes.ru.

Izwestija

Dziennik; kontrolowany przez biznesmena Jurija Kowalczuka (poprzez firmę „Sogas”), bliskiego przyjaciela Władimira Putina. Wydawana przez holding „News Media” kontrowersyjnego potentata medialnego Arama Gabrelianowa, wydającego także brukowiec Żyżń i portal internetowy LifeNews. Gazeta uchodzi za „tubę propagandową” Kremla, publikują tu tacy kontrowersyjni (faszyzujący) komentatorzy jak Aleksandr Prochanow i Eduard Limonow. W ostatnich latach, zwłaszcza po powrocie Putina na Kreml, protestach antyprezydenckich w 2011-12 r., oraz szczególnie po aneksji Krymu i interwencji rosyjskiej na Ukrainie, Izwestija zajmuje agresywnie prokremlowską postawę. Z prokremlowskiej, choć szanowanej kiedyś gazety stała się dzisiaj „gadinówką”. W 2014 r. hakerzy ujawnili

informacje o zamieszczaniu m.in. w Izwiestijach artykułów za pieniądze. Nakład – 150 tys.
Adres internetowy: www.izvestia.ru.

Żyzń

Dziennik-tabloid, najbardziej brukowa gazeta Rosji. Jest częścią imperium medialnego „News Media” Arama Gabrelianowa – jednego z najbardziej kontrowersyjnych potentatów medialnych, który blisko współpracuje z oligarchą Jurijem Kowalczukiem, bliskim przyjacielem Władimira Putina. Gazeta publikuje głównie sensacyjne i prymitywne materiały z życia gwiazd, jednak przemyca wśród nich przesłanie poparcia dla rządzącego reżimu w Rosji. Nakład – 2,1 mln. Strona internetowa: <http://zhizn.ru>.

Komsomolskaja Prawda

Dziennik-brukowiec; właściciel pakietu kontrolnego akcji: grupa ESN (struktura zbliżona do Rosyjskich Kolei, na czele których stoi bliski współpracownik Putina Władimir Jakunin). Gazeta będąca medialnym narzędziem Kremla, a jednocześnie budząca wiele kontrowersji, w tym obyczajowych. Nakład codzienny – 655 tys., weekendowy – 2,7 mln. Gazeta ukazuje się także za granicą – w 48 krajach, o łącznym nakładzie 1 mln. Adres internetowy: www.kp.ru

Moskowskij Komsomolec

Dziennik łączący cechy tabloidu i elementy poważnej publicystyki i analityki. Głównym akcjonariuszem i redaktorem naczelnym od blisko 30 lat jest Paweł Gusiew, który ma opinię „systemowego liberała” i koniunkturalisty – w przeszłości sprzyjał b. merowi Moskwy Jurijowi Łużkowowi, obecnie prowadzi politykę ostrożnego krytycyzmu wobec Kremla, występując z pozycji liberalnych (jednocześnie zasiada w prezydenckiej Radzie ds. Praw Człowieka). W gazecie publikują publicyści o różnych poglądach – z jednej strony np. krytyczni wobec władz ekonomista Władisław Inoziemcew i publicysta Aleksandr Minkin, a z drugiej strony – kontrowersyjny dziennikarz śledczy Aleksandr Chinsztejn (rzekomo związany z FSB), który jednocześnie jest deputowanym Dumy z ramienia prokremlowskiej partii Jedna Rosja. W 2013 r. gazeta wywołała skandal, publikując ostry tekst krytyczny

wobec „politycznej prostytutce” w partii Jedna Rosja, za co naraziła się na szykany ze strony przedstawicieli partii. Nakład – 700 tys. Adres internetowy: www.mk.ru.

Snob

Miesięcznik polityczno-społeczno-lifestylowy, kierowany do klasy średniej, prezentujący liberalne i umiarkowanie opozycyjne poglądy. Powstał w 2008 r. jako wyraziciel poglądów wielkomiejskiej klasy średniej. Kontrolowany przez grupę ONEKSIM należącą do miliardera Michaiła Prochorowa. W wydaniu papierowym oraz na portalu Snoba piszą jedni z najlepszych rosyjskich dziennikarzy, publicystów, pisarzy oraz ekspertów (m.in. Borys Akunin, Władimir Sorokin, Walerij Paniuszkin, Oleg Kaszyn, Anton Nosik). Nakład – 90 tys. www.snob.ru.

Argumenty i Fakty

Popularny tygodnik, w 2014 r. przejęty przez merostwo Moskwy (wcześniej kontrolowany przez Promswiaźbank należący do „prawosławnych bankierów” braci Aleksieja i Dmitrija Ananiewów, bliskich Władimirowi Jakuninowi). Najbardziej poczytny tygodnik w Rosji (obecny nakład - 2,2 mln egz.), w 1990 roku trafił do księgi rekordów Guinnessa jako gazeta o największym nakładzie wszechczasów (33,5 mln). Jego polityka redakcyjna sprowadza się do prosojalnego populizmu i lojalności wobec Kremla. Adres internetowy: www.aif.ru.

Profil

Tygodnik, wydawany w partnerstwie z niemieckim tygodnikiem der Spiegel. Wydawany przez dom wydawniczy Rodionowa, który kontroluje bankier Siergiej Rodionow (w przeszłości prawdopodobnie związany z radzieckim wywiadem). W latach 2007-2009 redaktorem naczelnym „profilu” był kontrowersyjny prokremlowski dziennikarz Michaił Leontjew. Politykę redakcyjną pisma można określić jako „prokremlowska wizja gospdaorki”, tygodnik zamieszcza wywiady z ważnymi politykami i szefami korporacji państwowych. Nakład w 2008 r. - 83 tys. (brak aktualnych danych, zapewne znacznie niższy). Adres internetowy: www.profile.ru.

Ekspert

Tygodnik kontrolowany przez zblizonego do Kremla biznesmena Olega Deripaskę. Umiarkowanie prokremlowski, sympatyzuje z „systemowymi liberałami”, łączy poglądy liberalne z poparciem dla elementów państwowej regulacji gospodarki. Redaktor naczelny Walerij Fadijew jest członkiem wyższego kierownictwa kremlowskiej partii Jedna Rosja. Nakład w roku 2008 – 60 tys. (brak aktualnych danych). Adres internetowy: www.ekspert.ru.

Russkij Reporter

Tygodnik, należący do holdingu Ekspert (Oleg Deripaska). Tygodnik publikujący ambitne reportaże i fotoreportaże (wiele publikowanych w nim zdjęć było nagradzanych w World Press Foto). W partnerstwie z WikiLeaks od 2010 r. publikował ujawniane przez grupę materiały na temat Rosji. Po wybuchu konfliktu zbrojnego na wschodzie Ukrainy, redaktor naczelny tygodnika Witalij Lejbin otwarcie deklarował swoje poparcie dla separatystów walczących po stronie Donieckiej i Ługańskiej Republik Narodowych. Nakład - 170 tys. Adres internetowy: www.rusrep.ru.

Prawda

Ukazuje się 3 razy w tygodniu. „Organ” prasowy Komunistycznej Partii Federacji Rosyjskiej. Nakład - 100 tys. Adres internetowy: www.gazeta-pravda.ru.

The Moscow Times

Angielskojęzyczny dziennik, publikowany we współpracy z International Herald Tribune. Wydawany przez koncern Independent Media Sanoma Magazines (akcjonariat fiński). Gazeta kierowana jest do cudzoziemców mieszkających w Rosji, przede wszystkim do biznesmenów i dziennikarzy, a także do czytających do angielsku Rosjan. Audytorium gazety to najzamożniejsza i najmłodsza (30-35 lat) grupa wśród czytelników rosyjskich gazet. The Moscow Times oferuje wysokiej jakości informacje i analizy, często krytyczne wobec

rosyjskich władz. Ma rozbudowaną stronę internetową. Nakład - 35 tys. Adres internetowy: www.themoscowtimes.com.

Literaturnaja Gazieta

Tygodnik. Ukazuje się od 1929 roku. Ma profil kulturalno-literacki, jednak podejmuje też tematykę polityczną, głównie w duchu prokremlowskim. Redaktor naczelny Jurij Polakow niejednokrotnie wyrażał się jako apologeta ZSRR, a przed wyborami prezydenckimi 2012 r. był mężem zaufania Władimira Putina. W 2014 r. Polakow wywołał w Rosji skandal, sprzeciwiając się w liście otwartym „kultowi Aleksandra Sołżenicyna”, którego twórczość miała jego zdaniem wątpliwą wartość literacką, a sam Sołżenicyn miał nawoływać USA do napaści na „swoją ojczyznę ZSRR”. Nakład - 148 tys. Adres internetowy: www.lgz.ru.

Media Federacji Rosyjskiej

Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia UdSC, czerwiec 2015

ROZDZIAŁ III

TELEWIZJA I RADIO

Telewizja to najpopularniejszy dziś środek masowego przekazu w Rosji i medium, którego zasięg jest nieporównywalny z żadnym innym. W 2014 roku 90% Rosjan deklaroowało, iż czerpie wiedzę o Rosji i o świecie z telewizji (dla porównania w roku 2011 było ich 70%, dane: Lewada Centr). Obecnie w Rosji nadaje 16 ogólnokrajowych kanałów telewizyjnych, 117 stacji satelitarnych i kablowych, 7 stacji nadających poza granicami Rosji, ok. 180 kanałów regionalnych i ok. 30 kanałów ograniczonych do małych miasteczek czy wsi.

Wykaz najważniejszych stacji telewizyjnych:

1 Kanał

Najważniejszy kanał rosyjskiej telewizji, kontrolowany przez rosyjski rząd i struktury biznesowe bliskie Władimirowi Putinowi (51% akcji – rządowa agencja Rosimuszczestwo, 25% - struktury Jurija Kowalczuka, 24% - struktury Romana Abramowicza). Największe i najskuteczniejsze narzędzie kampanii propagandowych Kremla – główne wydania wiadomości, zwłaszcza wieczorne „Wriemia”, są powszechnie oglądane i kształtują poglądy i świadomość dużej części Rosjan, podobnie jak weekendowe programy informacyjno-analityczne. Najpopularniejszymi dziennikarzami politycznymi stacji są Jekatierina Andriejewa, Piotr Tołstoj, swój program ma tutaj też kontrowersyjny prokremlowski dziennikarz Michaił Leontjew (obecnie także rzecznik Rosniefti). Poza tym telewizja nadaje wiele popularnych (lub jak twierdzą krytycy „ogłupiających”) programów rozrywkowych. Ma największy w Rosji zasięg – 98,8% ludności; oglądalność - 87%. Adres internetowy: www.1tv.ru.

Rossija 1

Telewizja państwowa, należąca do holdingu WGTRK. Prezentuje punkt widzenia Kremla, po aneksji Krymu i agresji na Ukrainie była wielokrotnie oskarżana o stronę ukraińską oraz obserwatorów zachodnich o stronniczość i wręcz o zamieszczanie sfałszowanych materiałów. W tej stacji swój program „Wiesti niedieli” prowadzi kontrowersyjny dziennikarz Dmitrij Kisielow, nazywany największym propagandzistą Kremla w ostatnich latach (zajmujący szczególnie radykalne stanowisko po aneksji Krymu i agresji na Ukrainie, posługujący się mową nienawiści itd.). Innym znanym prokremlowskim dziennikarzem Rossija-1, prowadzącym program „Niedzielny wieczór”, jest Władimir Sołowjow. Zasięg - 98,2% ludności; oglądalność - 83%. Adres internetowy: www.russia.tv.

NTW

telewizja kontrolowana przez Gazprombank (faktyczna kontrola sprawowana jest przez struktury biznesmena Jurija Kowalczuka, bliskiego przyjaciela Władimira Putina). Po założeniu w 1993 r. przez oligarchę Władimira Gusińskiego aż do momentu przejścia przez Kreml w 2001 r. telewizja była najnowocześniejszą i najbardziej profesjonalną telewizją informacyjną w Rosji. W okresie rządów Putina jej reputacja się pogarszała, a liczne programy kryminalno-sensacyjne i tabloidowe zaskarbiły jej miano „najbardziej kryminalnej stacji Rosji”. Wielokrotnie wykorzystywana przez Kreml do kampanii politycznych, m.in. w 2010 przeciwko merowi Moskwy Jurijowi Łużkowowi. Po 2012 stała się narzędziem uderzania w liberalnych oponentów protestujących przeciwko władzom; zastąpiła z serii filmów dokumentalnych „Anatomia protestu”, mających kompromitować liberalną opozycję. Z kolei po aneksji Krymu i w trakcie agresji na Ukrainę zajmuje jednostronne prokremlowskie stanowisko i była przez obserwatorów oskarżana o fałszowanie faktów. Zasięg - 43% ludności; oglądalność - 72%. Adres internetowy: www.ntv.ru.

RT (do 2009 jako Russia Today)

Telewizja kontrolowana przez rosyjskie władze (założona w 2005 r. przez państwową agencję informacyjną RIA Nowosti), nadająca po angielsku, arabsku, hiszpańsku oraz niemiecku. Redaktorką naczelną jest Margarita Simonian, publicznie deklarująca poparcie dla Władimira Putina, członkini jego sztabu wyborczego przed wyborami prezydenckimi w 2012 roku.

Telewizja adresowana do odbiorców zagranicznych jako alternatywa dla głównych anglojęzycznych stacji informacyjnych, a jej przekaz skupia się na wydarzeniach na świecie, a w mniejszym stopniu dotyczy samej Rosji. Telewizja naświetla problemy i patologie życia społecznego, politycznego i gospodarczego państw zachodnich, oddaje głos zachodnim radykalnym publicystom i komentatorom, krytycznym wobec własnych rządów lub wręcz wyznawcom teorii spiskowych (dotyczących m.in. zamachów z 11 września), tym, którzy przeciwstawiają się liberalnemu dyskursowi oraz ze zrozumieniem odnoszą się do Rosji i jej polityki. Jest tworzona w większości przez dziennikarzy i menedżerów młodszej generacji, realizowana na wysokim poziomie technicznym, przyciągnęła szereg znanych dziennikarzy (m.in. Larry King, Max Keiser, Peter Lavelle, a wcześniej – Julian Assange). W 2011 roku RT była najchętniej oglądaną zagraniczną stacją informacyjną w pięciu głównych miastach USA (Waszyngton, Nowy Jork, San Francisco, Los Angeles i Chicago, wg agencji Nielsen). W 2012 roku RT stała się trzecią (po BBC News i Sky News) najpopularniejszą stacją informacyjną w Wielkiej Brytanii, a jej miesięczne audytorium wyniosło 1,3 mln osób (dane agencji badawczych BARB i Kantar Media). W 2012 roku Pew Research uznała RT za najpopularniejszy kanał informacyjny na portalu YouTube (materiały RT łącznie mają już ponad miliard odsłon). RT jest jednym z najskuteczniejszych kremlowskich narzędzi soft power. Jest dostępna w ponad 100 krajach świata, a jej sygnał dociera do 700 mln odbiorców. Adres internetowy: <http://www.rt.com>.

5 Kanał

Stacja z Petersburga, od października 2006 jest kanałem federalnym (ogólnokrajowym), należącym do Nacjonalnej Media Grupy, kontrolowanej przez zaprzyjaźnionego z Putinem biznesmena Jurija Kowalczuka (72,4%). Telewizja lojalna wobec premiera i prezydenta, a jednocześnie kierująca swój przekaz do tzw. klasy średniej i bardziej wytrawnych odbiorców. Jednak w ostatnich miesiącach, pod wpływem presji udziałowców i sytuacji geopolitycznej, coraz bardziej ulega procesowi „tabloidyzacji” i zamieszcza agresywne programy antyzachodnie i prokremlowskie. Adres internetowy: <http://www.5-tv.ru>

Ren-TV

popularna stacja TV, właścicielem pakietu większościowego jest Nacjonalnaja Media Grupa

kontrolowanej przez zaprzyjaźnionego z Putinem biznesmena Jurija Kolwaczuka (68%). Przez długi czas Ren-TV udawało się zachować kilka niezależnych programów informacyjnych, prezentujących informacje krytyczne wobec władz i prowadzonych przez dziennikarzy z dawnych mediów Władimira Gusińskiego. W 2014 r. kierownictwo stacji zdecydowało o zamknięciu programu informacyjno-analitycznego „Tydzień z Marianną Maksimowską”, prowadzonego przez popularną dziennikarkę, której udawało się zachować autonomię informacyjną – mimo iż program ten miał wysokie rankingi popularności. Obecnie Ren-TV to stacja rozrywkowa bez wyraźnego charakteru. Adres internetowy: <http://www.ren-tv.com>.

TV-Centr

Telewizja regionalna (głównie Moskwa i okolice), we własności merostwa Moskwy. Przez lata była głównym narzędziem medialnym wieloletniego mera Moskwy Jurija Łużkowa, obecnie jest lojalna wobec aktualnego mera stolicy – Siergieja Sobjanina. Na antenie TV-Centr od kilkunastu lat prowadzi swój program analityczny „Post Scriptum” kontrowersyjny dziennikarz i polityk Aleksiej Puszkow (deputowany Dumy Państwowej, szef parlamentarnej komisji ds. międzynarodowych), słynący z poglądów mocarstwowych i antyamerykańskich, Zasięg - 8% ludności. Adres internetowy: <http://www.tvc.ru>

TV Dożd'

Internetowa telewizja "nowej generacji", powstała w 2010, dostępna także w kablówkach i przez satelitę (często oglądana na urządzeniach mobilnych, w tym telefonach komórkowych). Założycielką i redaktorką naczelną jest znana z liberalnych poglądów media menedżerka Natalia Sindiejewa. Dożd' stał się prawdziwą przeciwwagą dla tradycyjnych telewizji, zdominowanych przez popularną rozrywkę i propagandę polityczną – prowadzi dynamiczne wiadomości „bez cenzury”, programy publicystyczne na żywo, nowoczesne programy tworzone przez młody i nowatorski zespół. Telewizja otwarcie mówiła o problemach Rosji: o korupcji, biurokracji, fałszerstwach wyborczych, nagłaśniała (a właściwie uczestniczyła) w protestach antykremlowskich z przełomu 2011/12 roku. Szybko nabierała popularność wśród wielkomięjskiej klasy średniej (w 2012 jej zasięg wynosił ok. 5 mln osób, a w 2014 – ok. 11 mln, TNS). Za krytykę władz telewizja stała się przedmiotem nagonki Kremla – w 2013 r.

pod naciskiem władz z nadawania sygnału telewizji wycofało się kilku największych operatorów kablowych, przyjęto ustawę zakazującą reklamy w płatnych stacjach TV (co pozbawiło ją dużej części dochodów), a w 2014 r. kolejni właściciele nieruchomości wymawiali telewizji pomieszczenia (od grudnia 2014 telewizja nadaje z prywatnego mieszkania). Od pewnego czasu TV Dożd' borykała się z problemami finansowymi, ogłaszając płatną subskrypcję i kwestując na rzecz stacji. Mimo licznych problemów, stacja pozostaje najlepszą niezależną stacją telewizyjną w Rosji. Jednak ostatnie wydarzenia czynią jej zamknięcie coraz bardziej prawdopodobnym. Adres internetowy: www.tvrain.ru.

RTVi

Rosyjskojęzyczna telewizja satelitarna nadająca z Izraela. Założona i kontrolowana przez antyputinowskiego oligarchę Władimira Gusińskiego, w 2012 r. została kupiona przez rosyjskiego biznesmena Rusłana Sokołowa, dyrektora TV Zwiezda (związanej z rosyjskim ministerstwem obrony). Wiele programów przygotowywanych jest we współpracy z radiostacją Echo Moskw i stanowi wersję „wideo” audycji Echa. W tych audycjach pojawiają się najbardziej znani rosyjscy eksperci. Adres internetowy: <http://www.rtv.ru>.

Spas

Telewizja prawosławna; formalnie prywatna, jednak kontrolowana przez władze (założona przez działaczy bliskich Kremlowi). Ma marginalny zasięg i znaczenie. Adres internetowy: <http://www.spastv.ru>.

Wykaz najważniejszych stacji radiowych:

Majak

Państwowa rozgłośnia radiowa, część holdingu WGTRK. Profil informacyjno-rozrywkowy. Najpopularniejsza stacja radiowa w Rosji. Audytorium stacji w Moskwie jest szacowane na 670 tys. osób (dane Synovate Comcon, 2012). W 2013, w związku z wyłączeniem przez

WGTRK części nadajników sygnału, radio przestało nadawać na falach długich i średnich i przestało być odbierane w oddalonych miasteczkach i na wsiach, jak również na trasach poza miastem. Adres internetowy: www.radiomayak.ru.

Radio Rossii

Państwowa rozgłośnia radiowa, część holdingu WGTRK. Finansowana z budżetu państwa. Wiele audycji politycznych, publicystycznych, ale też tematycznych. Zasięg - 45%. Adres internetowy: www.radiorus.ru.

Wiesti FM

Państwowa rozgłośnia, część holdingu WGTRK. Profil informacyjny – dużo wiadomości, programów politycznych, relacji ważnych wydarzeń na żywo. Wśród prowadzących jest znany prokremlowski dziennikarz Władimir Sołowjow. Stacja lojalna wobec władz; w 2011 r. zwolniono dziennikarza za krytykę Walentyny Matwijenko, ówczesnej gubernator Petersburga. Zasięg obejmuje ok. 30 największych miast Rosji. Rozbudowana strona www. Adres internetowy: <http://radiovesti.ru>.

Russkaja Służba Nowostiej

Prywatna stacja radiowa o profilu informacyjnym, właścicielem jest „Nacjonalnaja Media Gruppa” (kontrolowana przez bliskiego przyjaciela Władimira Putina Jurija Kowalczuka; szefową rady dyrektorów NMG jest Alina Kabajewa). W 2013 r. redaktorem naczelnym został Aram Gabrelianow, twórca skandalizujących prokremlowskich mediów – tabloidu Żyzń i portalu LifeNews. Jej zasięg obejmuje 4 miasta Rosji, w tym Moskwę i Petersburg. Audytorium stacji w Moskwie jest szacowane na 555 tys. osób (dane Synovate Comcon, 2012). W 2014 r. RSN znalazło się na 1. miejscu najczęściej cytowanych stacji radiowych Rosji. Adres internetowy: <http://www.rusnovosti.ru/>.

Echo Moskwy

Opiniotwórcza rozgłośnia radiowa o profilu informacyjnym. Właścicielem pakietu kontrolnego rozgłośni jest Gazprom (66% udziałów, ok. 28% mają pracownicy rozgłośni).

Przez lata rozgłośni udawało się zachować niezależność programową i krytyczną postawę wobec władz. W 2014 r. miały miejsce próby zmiany przez Kreml założyciela i redaktora naczelnego stacji Aleksieja Wieniediktowa, które ostatecznie nie uwieńczyły się sukcesem. To najpopularniejsza stacja informacyjna w Moskwie – audytorium stacji jest szacowane na przeszło 1 mln osób (dane Synovate Comcon, 2012). Rozbudowana strona internetowa, liczne blogi opiniotwórczych komentatorów, dostępne podcasty wszystkich audycji. Adres internetowy: www.echo.msk.ru.

Radio Swoboda

Rosyjska filia Radia Wolna Europa, rozgłośnia finansowana przez Kongres USA. Stacja o poglądach liberalno-demokratycznych, jednoznacznie krytyczna wobec rosyjskich władz. Sama stacja jest w Rosji często krytykowana przez władze i komentatorów prokremlowskich i oskarżana o „antyrosyjskość”. Główna siedziba znajduje się w Pradze, stacja ma też redakcję w Moskwie. Kierowana jest do inteligencji, odbiorców krytycznych wobec obecnych rosyjskich władz. Jej programy to wysokiej jakości programy informacyjno-analityczne i kulturalne. Rozbudowana strona internetowa, dostępne podcasty audycji. Adres internetowy: <http://www.svoboda.org>.

Ruskoje Radio

Prywatna stacja radiowa o profilu rozrywkowym – gra wyłącznie rosyjską muzykę pop. Właściciel – Russkaja Media Grupa (bliski władzom Siergiej Kozewnikow). Bardzo popularne na całym obszarze poradzieckim, włączając państwa bałtyckie, słuchana jest także przez mieszkańców nierosyjskich, stanowi jedno ze skutecznych narzędzi rosyjskiego soft power. Adres internetowy: <http://www.rusradio.ru>.

Media Federacji Rosyjskiej

Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia UdSC, czerwiec 2015

ROZDZIAŁ IV

PORTALE INTERNETOWE

Z uwagi na techniczną łatwość i niewysokie koszty założenia mediów internetowych, pod względem liczbowym dominują one w wykazie mediów. Wśród portali internetowych można też odnotować ogromne wewnętrzne zróżnicowanie i dynamikę na całym rynku medialnym – stale powstaje wiele nowych stron, często jeden właściciel uruchamia kilka „lustrzanych” stron, część stron zmienia profil lub jest zawieszana. Niniejszy wykaz obejmuje jedynie najważniejsze strony informacyjne i analityczne.

Najważniejsze wyszukiwarki i serwisy internetowe

Yandex

Najpopularniejsza rosyjska wyszukiwarka internetowa. Jej akcje kontrolowane są przez management na czele z założycielem Arkadijem Wołożem i zagraniczne fundusze inwestycyjne, tzw. złotą akcję ma państwowy Sberbank. W ostatnich latach Yandex zaczął być poddawany presji politycznej: zmuszono go do zmiany algorytmów wyszukiwania (niezadowolenie władz budziły liczne informacje krytyczne wobec Kremla w zestawieniach wiadomości oraz umieszczanie opozycyjnych blogów w czołówce przeglądu blogosfery Yandeksu) oraz zmuszono do ustąpienia Arkadija Wołoża ze stanowiska dyrektora generalnego firmy. W październiku 2014 z usług Yandeksa korzystało 58,5 mln użytkowników w wieku 18+ na terenie Rosji (Dane: Gemius). Adres internetowy: www.yandex.ru.

Google.ru

Rosyjskojęzyczna wersja amerykańskiej wyszukiwarki. W październiku 2014 z usług Google.ru korzystało 48,3 mln użytkowników w wieku 18+ na terenie Rosji (Dane: Gemius). Adres internetowy: www.google.ru.

Mail.ru

Portal multifunkcyjny, łączący funkcję wyszukiwarki, prowajdera poczty oraz licznych serwisów. Kontrolowany przez Mail.Ru Group, którego największym udziałowcem jest Aliszer Usmanow, biznesmen związany z Kremlen, aktualnie najbogatszy człowiek Rosji. W październiku 2014 z usług Mail.ru korzystało 58,2 mln użytkowników w wieku 18+ na terenie Rosji (Dane: Gemius). Adres internetowy: www.mail.ru.

vKontakte

Główny rosyjski portal społecznościowy, popularny także w innych krajach WNP. Założycielem portalu był młody informatyk Paweł Durow, nazywany rosyjskim Markiem Zuckerbergiem (vKontakte często nazywano „klonem Facebooka”). Przez lata vKontakte zawdzięczał swą ogromną popularność na całym obszarze poradzieckim m.in. elastycznemu podejściu do praw autorskich – bez przeszkód ściągano i wymieniano na nim pliki muzyczne i filmowe – spotykało się to z krytyką i oskarżeniami organów kontrolnych państw zachodnich. Mimo iż portal ma charakter społecznościowy i rozrywkowy, od 2011 r. zaczął spotykać się z presją polityczną. W 2011 r. Federalna Służba Bezpieczeństwa nakazała kierownictwu portalu zamknięcie 5 grup poświęconych odbywającym się wówczas protestom ulicznym lub krytycznym wobec Kremla i partii Jedna Rosja (Durow odmówił). Z kolei w 2013 r. FSB zażądało od kierownictwa przekazania danych osobowych osób z grupy „Euromajdan” (również tym razem Durow odmówił). W efekcie, w kwietniu 2014 r. pod presją władz Durow ustąpił ze stanowiska dyrektora generalnego portalu (wkrótce opuścił Rosję), a pakiet kontrolny portalu został kupiony przez Mail.Ru Group, którego największym udziałowcem jest Aliszer Usmanow, biznesmen związany z Kremlen, aktualnie najbogatszy

człowiek Rosji. Dziennie z portalu korzysta ok. 60 mln osób (dane: LiveInternet). Adres internetowy: vk.com.

Najważniejsze portale informacyjne i analityczne

RIA Nowosti

Jedna z największych rosyjskich agencji informacyjnych, kontrolowana przez państwo (powstała w 1941 r.). Od grudnia 2013 – część holdingu „Rossija Siegodnia”. Do 2013 agencja uchodziła za stosunkowo rzetelną, mimo iż kontrolowaną przez państwo; w wyniku wymiany kierownictwa obecnie prowadzi politykę informacyjną w pełni zgodną z linią władz. W październiku 2014 z usług RIA Nowosti korzystało 11,4 mln użytkowników w wieku 18+ na terenie Rosji (Dane: Gemius). Adres internetowy: www.ria.ru

Interfax

Duża agencja informacyjna, formalnie we własności prywatnej (główny akcjonariusz – Michaił Komissar, były wojskowy, prawdopodobnie związany z rosyjskim wywiadem wojskowym), faktycznie agencja kontrolowana przez państwo. W październiku 2014 z usług Interfax korzystało 4,8 mln użytkowników w wieku 18+ na terenie Rosji (Dane: Gemius). Adres internetowy: www.interfax.ru

TASS (do 2014 – ITAR-TASS)

Oficjalna państwowa agencja informacyjna, istnieje od 1904 r. Ma największą spośród rosyjskich agencji sieć korespondencką na świecie oraz w rosyjskich regionach. W październiku 2014 z usług TASS korzystało 4,1 mln użytkowników w wieku 18+ na terenie Rosji (Dane: Gemius). Adres internetowy: tass.ru.

RBC (Rosbusinessconsulting)

Ceniona ekonomiczna agencja informacyjna. Pakiet kontrolny akcji ma grupa Oneksim Michaiła Prochorowa. Agencja jest jedną z ostatnich nielicznych popularnych agencji, które zachowują niezależność redakcyjną. Zamieszcza wiele kompetentnych analiz ekonomicznych oraz operatywne informacje, często krytyczne wobec władz. Jednak z doniesień wynika, iż Michaił Prochorow planuje sprzedać udziały w portalu, a to zapewne przełoży się na ograniczenie jej niezależności. W październiku 2014 z usług rbc.ru korzystało prawie 11 mln użytkowników w wieku 18+ na terenie Rosji (Dane: Gemius). Adres internetowy: www.rbc.ru

Gazeta.ru

Jedna z najpopularniejszych rosyjskich agencji informacyjno-analitycznych. Znajduje się we własności holdingu Rambler&Co (wcześniej holding SUP), kontrolowanego przez lojalnego wobec władz biznesmena Aleksandra Mamuta (jego holding jest także właścicielem popularnej strony blogowej livejournal.com). Wcześniej zdobyła popularność niezależną polityką redakcyjną, ciekawą analityką i publicystyką, często krytyczną wobec władz. W ostatnich latach właściciele dokonali kilku zmian w kierownictwie portalu, a polityka redakcyjna zaczęła się zmieniać na bardziej przychylną wobec władz (w 2014 poinformowano nawet, iż Gazeta.ru będzie współpracować informacyjnie z głównym programem rosyjskiej telewizji – 1 Kanałem). W październiku 2014 z usług gazety.ru korzystało 7,4 mln użytkowników w wieku 18+ na terenie Rosji (Dane: Gemius). Adres internetowy: www.gazeta.ru.

Newsru.com

Popularny portal informacyjny. należący do holdingu medialnego Władimira Gusińskiego, antykremlowskiego oligarchy mieszkającego w Izraelu. Portal ma wersję ukraińską oraz izraelską. Wiele aktualnych informacji, łatwe w obsłudze archiwum. Do niedawna jednoznacznie opozycyjny wobec władz, portal ostatnio wydaje się łagodzić tę krytykę i nieco cenzurować zamieszczane informacje. W październiku 2014 z usług newsru.com korzystało 3

mln użytkowników w wieku 18+ na terenie Rosji (Dane: Gemius). Adres internetowy: www.newsru.com.

Slon

Opiniotwórczy portal komentatorski, zamieszczający komentarze znanych rosyjskich publicystów na tematy polityczne, społeczne i ekonomiczne. Kontrolowany przez właścicielkę TV Dożd' Natalię Sindiejewą i jej męża biznesmena Aleksandra Winokurowa. Prowadzi niezależną politykę redakcyjną, zamieszcza wiele materiałów krytycznych wobec władz. W październiku 2014 z usług slon.ru korzystało 2 mln użytkowników w wieku 18+ na terenie Rosji (Dane: Gemius). Adres internetowy: www.slon.ru.

Rosbalt

Popularna agencja informacyjno-analityczna. Kierowana przez Natalię Czerkiesową, żonę Wiktora Czerkiesowa, generała KGB i wcześniej bliskiego przyjaciela Władimira Putina, który jednak w ostatnich latach wypadł z najbliższego otoczenia prezydenta. Agencja ma opinię stosunkowo lojalnej wobec władz, lecz rzetelnej. W 2014 r. stała się obiektem nagonki ze strony regulatora medialnego – Rozkomsnadzoru, który próbował doprowadzić do jej likwidacji. W październiku 2014 z usług Rosnalt korzystało 1,8 mln użytkowników w wieku 18+ na terenie Rosji (Dane: Gemius). Adres internetowy: www.rosbalt.ru.

Grani

Portal informacyjno-analityczny. Finansowany przez Leonida Niewzlina, ex-menedżera koncernu Jukos, który mieszka w Izraelu (w Rosji jest ścigany listem gończym). Portal o wyraźnym charakterze opozycyjnym i antyrządowym. Publikują tam znani publicyści opozycyjni i dawni radzieccy dysydenci. W marcu 2014 r., na wniosek Prokuratury Generalnej, portal został zablokowany na terenie Federacji Rosyjskiej (obok kilku innych opozycyjnych stron – ej.ru, kasparov.ru i strony opozycjonisty Aleksieja Nawalnego) z oskarżenia o nawoływanie do nielegalnych akcji protestacyjnych. Apelacja Grani.ru została odrzucona i dostęp do niego nadal pozostaje zablokowany. Mimo to portal działa, a rosyjscy

użytkownicy mogą uzyskiwać dostęp do portalu za pośrednictwem tzw. anonimizerów.

Adres internetowy: www.grani.ru

Polit.ru

Portal informacyjno-analityczny. Kontrolowany przez kolektyw redakcyjny na czele z Dmitrijem Ickowiczem. Portal o liberalnych poglądach, opozycyjny wobec władz. Prowadzi wiele projektów edukacyjnych, m.in. „Wykłady publiczne” – serię wykładów najwybitniejszych rosyjskich i zagranicznych naukowców i ekspertów – zapisy wykładów zamieszczane są na stronie. Adres internetowy: www.polit.ru

Lenta.ru

Portal informacyjny. Właściciel – holding Rambler&Co (lojalny wobec władz biznesmen Aleksandr Mamut). W marcu 2014 właściciel dokonał zmiany redaktora naczelnego – wieloletnią redaktorkę Galinę Timczenko (od 2004), która uczyniła z Lenty jeden z najpopularniejszych i opiniotwórczych portali, zastąpił „propagandzista” Aleksiej Goresławskij (wcześniej szefował prokremlowskiej stronie Vzglyad.ru). Wraz z Timczenko z redakcji odeszła duża część dziennikarzy, a Lenta.ru straciła renomę niezależnego i wiarygodnego źródła informacji. W październiku 2014 z usług Lenty.ru korzystało 8,2 mln użytkowników w wieku 18+ na terenie Rosji (Dane: Gemius). Adres internetowy: www.lenta.ru

Meduza

Nowy portal informacyjny, założony przez Galinę Timczenko (patrz Lenta.ru). Nazwisko inwestora portalu utrzymywane jest w tajemnicy (pierwotnie investorem miał być Michaił Chodorkowski, lecz ostatecznie nie doszło do porozumienia między nim a redakcją). Redakcja portalu mieści się w Rydze – jest to pierwsze popularne medium, które wyprowadziło się z Rosji w atmosferze nagonki na niezależnych dziennikarzy. Portal tworzy część dawnego zespołu Lenty.ru. Adres internetowy: <https://meduza.io/>

Compromat

Portal-digest tekstów z rosyjskiej prasy oraz tekstów własnych agencji dotyczących rosyjskich polityków, biznesmenów i innych osób publicznych, często o charakterze kompromitującym. Dobór tekstów nasuwa przypuszczenia, że strona jest kontrolowana przez Federalną Służbę Bezpieczeństwa. Adres internetowy: <http://www.compromat.ru/>

LifeNews

Portal informacyjny łączący też funkcję telewizji internetowej. Jest częścią imperium medialnego „News Media” Arama Gabrelianowa – jednego z najbardziej kontrowersyjnych potentatów medialnych, który blisko współpracuje z oligarchą Jurijem Kowalcukiem, bliskim przyjacielem Władimira Putina. Portal ma charakter brukowy i sensacyjny, a przy tym jest narzędziem medialnym Kremla, używanym przeciwko oponentom politycznym oraz w trakcie konfliktu z Ukrainą. Często zamieszcza przecieki ze służb specjalnych. Często dziennikarze portalu przekraczają w swej pracy podstawowe standardy etyczne, co wywołuje liczne skandale. W październiku 2014 z usług LifeNews korzystało 3,4 mln użytkowników w wieku 18+ na terenie Rosji (Dane: Gemius). Adres internetowy: www.lifeneews.ru

Anti-compromat

Opozycyjna agencja informacyjno-analityczna, stanowiąca przeciwwagę dla kontrolowanej przez rosyjskie służby Compromat.Ru. Stworzona przez petersburski ośrodek analityczny „Panorama” na czele z dawnym dysydem Władimirem Pribyłowskim. W 2007 r. strona została zamknięta decyzją władz, a po przerwie reaktywowana w domenie .org. Dysponuje bogatym archiwum (częściowo płatnym) zawierający wyczerpujące biografie rosyjskich polityków, w tym członków elity władzy. W ostatnich latach coraz mniej uzupełniana na bieżąco, jednak nadal oferująca dostęp bogatych zasobów archiwalnych. do Adres: <http://anticompromat.org>

Regnum

agencja informacyjna. Formalnie własność prywatna (inwestor utrzymywany w tajemnicy), faktycznie ściśle powiązana z władzami (jej założycielem i wieloletnim redaktorem naczelnym był Modest Kolerow, ówczesny urzędnik Administracji Prezydenta). Agencja koncentruje się na wydarzeniach w Rosji i na obszarze WNP, wiele publikacji ma zabarwienie mocarstwowe i nacjonalistyczne, w sytuacjach przełomowych (wojna z Gruzją, agresja na Ukrainę) zajmuje agresywnie prokremlowskie stanowisko. Traktowana jest (m.in. w krajach bałtyckich) jako narzędzie rosyjskiego soft power. W październiku 2014 z usług Regnum korzystało 4,3 mln użytkowników w wieku 18+ na terenie Rosji (Dane: Gemius). Adres internetowy: www.regnum.ru

Znak

Popularna agencja informacyjno-analityczna z Jekaterynburga. Założona przez znaną uralską dziennikarkę Aksanę Panową. Portal pisze zarówno o regionie uralskim, jak i o sprawach ogólnorosyjskich, zyskał popularność w całej Rosji z uwagi na niezależną politykę redakcyjną i nagłaśnianie wielu spraw, nieporuszanych przez inne media, w tym związanych z rosyjską elitą rządzącą. Panową kilkakrotnie poddawano nagonce w regionie, a nawet wszczęto przeciwko niej sprawę karną (za faktyczną przyczynę tego uznaje się jej krytyczny stosunek do władz regionu). Adres internetowy: www.znak.com

Ej.ru

Portal analityczny, tworzony przez niezależnych dziennikarzy i ekspertów, codziennie zamieszczający teksty analityczne. Większość publicystów portalu wyznaje poglądy liberalne i jest jednoznacznie krytyczna wobec rosyjskich władz. W 2010 r. portal prowadził akcję „Putin musi odejść”. Od marca 2014 r. portal pozostaje zablokowany na terenie Federacji Rosyjskiej na wniosek Prokuratury Generalnej (wraz z kilkoma innymi portalami opozycyjnymi – grani.ru, kasparov.ru i stroną opozycjonisty Aleksieja Nawalnego) z oskarżenia o nawoływanie do nielegalnych akcji protestacyjnych. Mimo to portal działa, a

rosyjscy użytkownicy mogą uzyskiwać dostęp do portalu za pośrednictwem tzw. anonimizerów. Adres internetowy: ej.ru

Navalny.com

Strona najważniejszego obecnie rosyjskiego opozycjonisty Aleksieja Nawalnego, na której codziennie zamieszcza on śledztwa antykorupcyjne oraz ważne informacje polityczne. Wiele z tych śledztw cytowanych jest następnie przez najważniejsze niezależne media w Rosji i na świecie. Wraz z kilkoma innymi stronami opozycyjnymi, dostęp do bloga Nawalnego na platformie livejournal.com został zablokowany na terenie Federacji Rosyjskiej w marcu 2014 r. Nawalny przeniósł bloga poza domenę rosyjską, na stronę www.navalny.com. Dane z lipca 2014 r. mówią o 750 tysiącach odwiedzających (dane: Gemius).

Malgin

Blog Andrieja Malgina, rosyjskiego dziennikarza od lat mieszkającego we Włoszech. Malgin ma zdecydowanie antykremlowskie poglądy, a jego dziennik to faktycznie alternatywna (wobec państwowych) agencja informacyjna, codziennie zamieszczająca wiele ważnych informacji opatrzonych uwagami i komentarzami autora. Codziennie czyta go od 200 do 350 tys. osób (dane: Yandex). Adres internetowy: avmalgin.livejournal.com.

Kaszyn

Portal internetowy założony przez Olega Kaszyna, jednego z najlepszych rosyjskich dziennikarzy, który w 2013 r. wyemigrował z Rosji i zamieszkał w Szwajcarii. Teksty Kaszyna cechuje ostre pióro, rozwinięta intuicja, szybka reakcja na wydarzenia, krytycyzm wobec polityki Kremla (w szczególności represyjnej polityki wewnętrznej), przy jednoczesnym wyraźnym nastawieniu imperialnym i antyukraińskim. Kaszyn publikuje także na innych portalach, m.in. svpressa.ru. Adres internetowy: <http://kashin.guru/>

Sputnik & Pogrom

Portal analityczno-informacyjny, związany z młodym pokoleniem rosyjskich nacjonalistów. Twórcą portalu jest Jegor Proswirnin, który jest autorem wielu manifestów i tekstów quasi-filozoficznych. Portal szybko zdobył popularność i renomę, także wśród rosyjskich środowisk dziennikarskich i eksperckich, z uznaniem wyrażały się o nim także osoby o poglądach liberalnych. Od początku istnienia autorzy portalu głosili poglądy nacjonalistyczne, a jednocześnie antykremlowskie, oskarżając władze o sprzyjanie imigrantom i korupcję. Po aneksji Krymu i konflikcie na Ukrainie, środowisko poparło politykę Kremla. Ważne źródło jeśli chodzi o nastroje w środowiskach młodych nacjonalistów, niekontrolowanych przez władze. Adres internetowy: sputnikipogrom.com.

ROZDZIAŁ V

OPINIOTWÓRCZE ŹRÓDŁA

Wymienione w tym rozdziale ośrodki, instytucje oraz osoby stanowią rzetelne źródło informacji o sytuacji mediów i wolności słowa w Rosji:

1. **Fundacja Obrony Jawności** (Фонд Защиты Гласности) – fundacja zajmująca się monitoringiem sytuacji w sferze dziennikarstwa i wolności słowa w Rosji, udzielająca dziennikarzom pomocy prawnej i eksperckiej, prowadząca szeroko zakrojone badania naukowe dot. mediów, opiniująca projekty legislacyjne dotyczące mediów. Wydawca profesjonalnej literatury – bezpłatnych informatorów i poradników dla dziennikarzy. Strona internetowa: <http://www.gdf.ru>.
2. **Związek Dziennikarzy Rosji** – niezależne, niepolityczne stowarzyszenie twórcze dla obrony interesów dziennikarzy. Deklarowana liczba członków – 100 tys. osób. Władze ZDR często nagłaśniają przypadki łamania praw dziennikarzy i promują Strona zawiera informacje bieżące dot. sfery dziennikarstwa, kontakty do regionalnych związków dziennikarskich, informacje na temat mediów rosyjskich itd. Strona internetowa: <http://www.ruj.ru>.
3. **Lewada-Centr** – jedyny niezależny ośrodek badania opinii publicznej w Rosji, regularnie publikujący sondaże dotyczące m.in. popularności i dostępu do mediów, sposobów korzystania przez Rosjan z informacji i in. Strona internetowa: www.levada.ru.
4. **FOM** - ośrodek badania opinii publicznej w Rosji, który prowadzi regularny monitoring zasięgu Internetu. Strona internetowa: www.fom.ru.
5. **Medialogia** – rosyjska firma badawcza specjalizująca się w monitoringu i analizie działalności mediów. Publikuje regularne rankingi popularności mediów federalnych i regionalnych – zarówno analogowych, jak i elektronicznych. Strona internetowa: www.mlg.ru.
6. **Freedom House** – amerykańska organizacja pozarządowa, publikuje roczne rankingi swobód politycznych i obywatelskich, w tym rankingi wolności mediów. Rosja zajmuje w tych rankingach miejsca bliskie końca – w 2012 była na 172. miejscu

(na 197 państw), w 2013 – na 176. (na 196 państw). W Rosji organizacja jest oskarżana o działanie w interesach amerykańskiej administracji i ingerencję w sprawy wewnętrzne innych państw, a ocena Rosji pisana jest „na zamówienie”. Strona internetowa: www.freedomhouse.org.

7. **Reporterzy bez Granic (Reporters without Borders)** – międzynarodowa organizacja pozarządowa z siedzibą we Francji, zajmująca się monitoringiem stanu wolności słowa na świecie. Publikuje doroczne rankingi wolności słowa. W roku 2014 Rosja zajmowała w rankingu miejsce 148. (na 180 państw), a w 2015 – 152. Strona internetowa: <http://index.rsf.org>.
8. **TNS Gallup Media** (także jako TNS) – globalna firma socjologiczna i konsultingowa, prowadząca szczegółowe badania rynku medialnego – dane TNS Gallup Media są jednym z najbardziej wiarygodnych źródeł informacji o zasięgu i nakładzie poszczególnych mediów, o strukturze odbiorców mediów itd. Materiały są odpłatne, jednak są często cytowane przez media. Strona internetowa: <http://www.tns-global.ru> (filia rosyjska).
9. **Gemius** – globalna firma konsultingowa specjalizująca się w sferze technologii cyfrowych. Przedstawia dokładne i wyspecjalizowane nadania Internetu (odwiedzalności poszczególnych stron, struktury i dynamiki użytkowników sieci, itd.). Strona internetowa: www.gemius.ru (filia rosyjska).
10. **Synovate Comcon** – część międzynarodowej sieci badawczej Ipsos, badającej m.in. sferę mediów (a także prowadzącej dokładne badania konsumenckie). Są dostawcami wysokiej jakości badań mediów, w tym internetu, i są często cytowani przez rosyjskie media. Strona internetowa: <http://www.comcon-2.ru> (filia rosyjska).

ROZDZIAŁ VI

ROSYJSKIE MEDIA – PERSPEKTYWY

Na sytuację rosyjskich mediów w kolejnych latach będą miały największy wpływ dwie tendencje: antyzachodni i represyjny zwrot w polityce Kremla, skutkujący dalszym zawężaniem się wolności słowa, oraz pogłębiające się trudności ekonomiczne, pogarszające kondycję finansową rosyjskich mediów.

Wzrost represyjności polityki a sytuacja mediów

Wraz z nasileniem tendencji autorytarnych w polityce wewnętrznej i wzrostem agresywności rosyjskiej polityki zagranicznej, zakres wolności wypowiedzi i warunki funkcjonowania rosyjskich mediów stale się zawężają. Utrzymujące się napięcie w stosunkach międzynarodowych i pogarszające się relacje Rosji z krajami zachodnimi (nawet z jej tradycyjnymi zachodnimi sojusznikami, takimi jak Niemcy) oraz brak perspektyw rozwiązania konfliktu powodują, iż **media będą stale wykorzystywane w charakterze narzędzi propagandy czy wręcz orężu medialnego**. Media będą też dla władz ważnym **instrumentem przeciwdziałania wzrostowi niezadowolenia społecznego** z powodu pogarszającej się sytuacji gospodarczej – wzrostu cen, problemów przedsiębiorstw skutkujących zwolnieniami pracowników itd. W tej sytuacji media będą eskalować (już teraz rekordową) retorykę antyzachodnią, oskarżając Zachód o próby osłabienia Rosji – zarówno w wymiarze gospodarczym (sankcje ekonomiczne i „spisek” na rzecz obniżenia cen ropy), jak i politycznym (ingerencja na Ukrainie, która doprowadziła do przewrotu w Kijowie i destabilizacji rosyjskiej strefy wpływów).

Polityczna atmosfera wykreowana przez Kremla będzie wymagała od mediów **pełnego i bezdyskusyjnego poparcia kremłowskiej linii**. Na cenzurowanym pozostanie nie tylko agenda liberalna i prozachodnia, ale nawet sama możliwość prowadzenia przez najważniejsze media zniuansowanej polityki redakcyjnej. Media, już wcześniej kontrolowane, stają się

mechanicznym narzędziem transmitowania agresywnej propagandy, a bardzo często – demagogii i otwartych kłamstw. Nawet media do niedawna „umiarkowane prokremlowskie” **radykalizują swój przekaz** i przechodzą **proces „tabloidyzacji”**. Za przykład może posłużyć petersburska telewizja 5 Kanał, która miała opinię stacji umiarkowanej, kierowanej do klasy średniej, a w ostatnich miesiącach zaczęła emitować agresywnie antyzachodnie materiały i programy prezentowane w niewybrednym języku (w tym materiały antypolskie¹⁰).

Na status i pozycję mediów będzie miało wpływ także obserwowane zawężanie się grupy rządzącej do niewielkiego grona osób o przekonaniach mocarstwowych i zwolenników „rządów twardej ręki”¹¹. Jest to przejaw drastycznie **zmniejszającej się konkurencji politycznej w ramach obozu kremlowskiego**, do którego wcześniej należały inne grupy („systemowi liberałowie”, biznes i in), których wpływy się równoważyły. Media odzwierciedlały to zróżnicowanie elity, dostarczając różnych informacji i przecieków i stanowiąc dla tych grup atrakcyjne narzędzie lobbowania ich interesów. Obecny monopol „jastrzębi” na władzę sprawia, by media przestają być dla inwestorów atrakcyjnym narzędziem zabiegania o własne interesy, a stają się jedynie balastem, który wymaga dużych nakładów. To będzie powodowało wycofywanie się inwestorów i sprzedaż bądź zamykanie tytułów (jednym z przykładów są pogłoski o planach pozbycia się posiadanych mediów, w tym portalu rbc.ru, przez oligarchę Michaiła Prochorowa).

Wreszcie, do zawężenia wolności słowa w Rosji przyczyni się ustawa nakazująca **zmniejszenie do 20% udział podmiotów zagranicznych** w mediach (szerzej patrz Rozdział I). jak można się spodziewać, w roku 2015 władze będą wywierać presję na dwa najważniejsze tytuły prasowe, posiadające 100% akcjonariatu zagranicznego – dziennik Wiedomosti i miesięcznik Forbes, wymuszając odsprzedaż akcji lojalnym wobec Kremla podmiotom bądź forsując ich zamknięcie.

---

¹⁰ Program o min. Grzegorz Schetynie <https://www.youtube.com/watch?v=2vHmTsGA1DI> oraz „intelektualna prowokacja” dot. rosyjskich planów ataku na Europę Środkową <https://www.youtube.com/watch?v=0OU4PScLOu8>.

¹¹ Patrz m.in. *The Chilly Fallout Between Putin and His Oligarch Pals*, Bloomberg, www.bloomberg.com/news/articles/2015-01-22/putin-said-to-shrink-inner-circle-as-ukraine-hawks-trump-tycoons.

Wpływ problemów ekonomicznych

Kolejną tendencją, która poważnie odbije się na sferze ekonomicznej i socjalnej, ale też na polityce wewnętrznej i zagranicznej Kremla, jest pogłębiająca się w Rosji **recesja, przechodząca w kryzys gospodarczy**. Prognozy ekonomistów na przyszły rok zapowiadają spadek PKB od 3% (prognoza Ministerstwa Rozwoju Gospodarczego) do 5,5% (agencja Moody's) i inflację rzędu 20% (eksperti Wyższej Szkoły Ekonomicznej). Towarzyszy temu utrzymywanie się cen ropy na niskim poziomie 50-60 USD (przy założonym w budżecie na 2015 rok poziomie 96 USD, koniecznym do jego zbilansowania), co odbija się na kondycji rosyjskiego budżetu. Rząd już zapowiedział cięcia wydatków budżetowych o 15%.

Cięcia te już teraz dotyczą media państwowe, zmuszając je do **redukcji wydatków i zwalniania personelu**. W roku 2015 o 10% obniżono budżet telewizji RT (d. Russia Today) i agencji informacyjnej „Rossija Siegodnia”. Co więcej, z powodu dwukrotnego spadku kursu rubla do dolara w ostatnim roku wartość finansowania telewizji RT w przeliczeniu na dolary spadła ponaddwukrotnie (z 445 mln USD w 2014 do 236 USD w 2015). Jeszcze bardziej zmniejszył się w przeliczeniu na dolary budżet agencji informacyjnej „Rossija Siegodnia” – z 250 mln USD w 2014 r. do 99 mln USD w roku 2015. Kierownictwo RT już zapowiedziało znaczne redukcje etatów. Zapowiada je także państwowa agencja informacyjna TASS¹². Cięcia wydatków na media dokonywane są także na poziomie budżetów regionalnych¹³.

Mimo to media państwowe są w stosunkowo komfortowej sytuacji w porównaniu z mediami prywatnymi, także tymi lojalnych wobec władz. Media prywatne czeka niezwykle trudny finansowo rok, czego prognostykiem jest **zapaść na rynku reklamy**. W porównaniu z rokiem 2014, w styczniu 2015 wartość reklamy w mediach ogólnokrajowych spadła o 24% (dla porównania – w czasie poprzedniego kryzysu 2008-9 roku spadek ten wynosił zaledwie 3%). Odnotowano przy tym zarówno spadek liczby reklamodawców (o 4%), jak i reklamowanych marek (o 7%)¹⁴. Przekłada się to na zmniejszenie dochodów z reklamy, które dodatkowo pogłębi obniżenie stawek za reklamę w telewizji – aż do 25%, w zależności od

---

¹² Patr: *Журналистов гонят первыми*, gazeta.ru,
<http://www.gazeta.ru/business/2015/01/23/6385481.shtml>.

¹³ http://dostup1.ru/comment/Rifat-Abdrashitov-Ekonomiya-byudzheta-na-2015-god-kosnulas-v-tom-chisle-rashodov-na-SMI_71177.html.

¹⁴ Szerzej patrz: *Федеральные телеканалы потеряли четверть рекламы в январе*, RBC,
http://top.rbc.ru/technology_and_media/10/02/2015/54d8a43b9a7947578cdbea4e.

рекламодавцы. Наибольшая агенция рекламowa (фактычны монополиста w sprzedaży reklamy w telewizji ogólnokrajowej) Video International przewiduje, iż w pierwszym kwartale 2015 r. budżety reklamowe zmniejszą się o 25-30%.

Tabela przedstawiająca przychody z reklamy w styczniu 2015

(źródło: http://top.rbc.ru/technology_and_media/10/02/2015/54d8a43b9a7947578cdbea4e).

Размещение рекламы в федеральном телеэфире в январе 2015 года

Вещатель	Среднесуточная доля аудитории*, %	Изменение к аналогичному периоду 2014 года, п.п.	Реализованный рекламный инвентарь, тыс. GRP**	Изменение к аналогичному периоду 2014 года, п.п.
Каналы, обслуживаемые группой «Видео Интернешнл» (Vi)				
«Россия 1»	13,2	-1	16,579	-33
«Первый канал»	13,3	0,3	14,332	-22
«Пятый канал»	5,6	-0,3	7,251	-23
ТВ-3	3,5	0,4	6,045	-14
РЕН ТВ	5,1	—***	5,129	-44
«ТВ Центр»	3,5	0,1	4,402	-32
«Россия 2»	4,2	0,7	3,045	4
«Пятница!»	2,5	0,2	2,831	-3
«Звезда»	2,4	0	2,513	-30
Disney	2,2	0,4	2,496	-14
«Ю»	2,3	-0,9	2,290	-53
«2x2»	1,7	-0,2	1,107	-44
Каналы, консультируемые группой «Видео Интернешнл» (Vi)				
СТС	9	-1,6	11,145	-20
«Домашний»	3,2	0,1	5,613	0
«Перец»	1,9	-0,6	2,504	-33
Каналы, которые возвращаются на обслуживание в сейлз-хаус «Газпром-Медиа» и агентство «Алькасар»				
НТВ	10,8	-2	18,262	-30
ТНТ	12,2	0,1	10,687	-30

*Выраженное в процентах соотношение количества зрителей канала от всех, у кого был включен телевизор. Для каждого вещателя приведены данные в его целевой аудитории, по которой продается реклама в его эфире.

**Пункт рейтинга (GRP) – условная единица в продажах телерекламы. Отражает количество зрителей, увидевших стандартный 30-секундный ролик. Для каждого вещателя приведены данные в его целевой аудитории.

***В 2015 году РЕН ТВ сменил свою целевую аудиторию с «россиян в возрасте 25–59 лет» на «россиян в возрасте 25–54 года», поэтому сопоставление не корректно.

Источники: TNS Russia, Media Logics

Dodatkowym problemem dla mediów prywatnych będzie zakaz zamieszczania reklamy w telewizji kablowej, wprowadzony ustawą z roku 2014 (patrz Rozdział I). Wprawdzie w lutym 2015 r. ustawa ta została znowelizowana¹⁵, a jej wydzźwięk częściowo złagodzony – zakaz ma nie obowiązywać telewizje, których produkcja w 75% stanowi produkcję rodzimą. Taki wymóg postawi jeden wiele stacji przed koniecznością rezygnacji z atrakcyjnych produktów zagranicznych (lub tworzonych na licencji zagranicznej).

Inwestorzy mediów prywatnych zapowiadają poważne cięcia wydatków, w szczególności redukcję etatów, obniżki pensji, ograniczanie pakietów socjalnych. Zwolnienia pracowników dotknęły nawet zbliżone do władz imperia medialne – dziennikarzy zwalnia koncern NewsMedia (wydawca telewizji i portalu LifeNews), wydawnictwo Komsomolskaja Prawda, radiostacja Echo Moskwy, należąca do koncernu Gazprom-Media. Cięcia zapowiadają także koncerny zagraniczne, wydające liczne kolorowe pisma – Burda, Conde Nast i in.¹⁶.

---

¹⁵ Szerzej patrz: <http://www.kremlin.ru/news/47616>.

¹⁶ Patrz: *Журналистов гонят первыми*, op. cit.